HADIM ETME VE HEKİMİN SIR SAKLAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ*

Yrd. Doç. Dr. Hayrunnisa ÖZDEMİR**

ÖZET

Hadım etme fiili tarih boyunca değişik sebeplerle yapılagelmiştir. Söz konusu fiilin yapılma amaçları arasında en çok cezalandırma ve savaşlarda esir düşme sonucu hadım etme işlemi gerçekleştirilmiştir. Hadım etme bir tıbbi müdahaledir. Her tıbbi müdahalede olduğu gibi burada da fiili gerçekleştiren hekim hastası hakkında öğrenmiş olduğu bilgileri üçüncü kişilere aktarmamakla yükümlüdür. Hekimin sır saklama yükümlülüğü sürekli değildir. Bazı durumlarda ortadan kalkar. Ortadan kalkmasına hastanın bizzat kendi iradesi ile mümkün olabilirken diğer bazı durumlar ise, kanunda belirtilen düzenlemeler sonucudur. Ancak sır saklamayı gerekli kılan durumların söz konusu olduğu durumlarda buna aykırı davranan hekim hastasına karşı maddi ve manevi tazminat ödemekle yükümlüdür.

Anahtar Kelimeler : *Hadım Etme, Sır, Meslek Sırrı, Hekimin Sır Saklama Yükümlülüğü, Sır Saklama Yükümlülüğünün Ortadan Kalkması.*

CASTRATION AND PRIVACY OBLIGATION OF THE PHYSICIAN

ABSTRACT

C*astration has been performed throughout the history of human depending on various reasons. The most common reasons for castration include punishment and being captured in the war. Castration is a medical procedure. As it is the case in all medical procedures, the physician performing the procedure is obliged not to transfer medical details of his patient to third patient. Privacy obligation of the physician is not permanent. Under particular conditions, the obligation is removed. While waiver of this obligation is only possible with the discretion of the patient, there are also several regulations in the law pertaining to the obligation. However, if conditions requiring the maintenance of privacy are valid, the physician violating the privacy is obliged to pay pecuniary and intangible damages of the patient.*

Key Words : *Castration, Privacy, Professional Secrecy, Privacy obligation of the physician, Disappear of privacy obligation of the physician.*

---

* 7 Mayıs 2010 tarihinde Ankara Barosu tarafından gerçekleştirilen Sağlık Hukuku Sempozyumunda tebliğ olarak sunulmuştur.

** Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Öğretim Görevlisi

I. GİRİŞ

A. KAVRAM

Hadım sözlük anlamı olarak, **"kısırlaştırılmış erkek"** anlamına gelmektedir[1]. Herhangi bir erkek canlının erkeklik bezlerini çıkararak veya burarak erkeklik görevini yapamayacak duruma getirmektir. Arapça bir kelime olup, Türkçede buna iğdiş etmek, burmak, enemek ve hadımlaştırmak denir. Arapçada da başka çeşitli kelimelerle ifade edilmektedir.

Kelimenin aslı, Yunanca " eune" yatak ve "ekhein" saklamak anlamına gelmekte ve aslen iktidarsızlığı anlatmak amacıyla kullanılmaktadır[2].Tıp biliminde ise, hadım etmenin karşılığı **"**kastration" dır. Kastrasyon, kişinin cinsel salgı bezlerinin alınması yolu ile cinsel faaliyette bulunma ve üreme yeteneğinin tamamen sona erdirilmesi amacını taşıyan bir müdahaledir. Bu yöntemle, kişide cinsel istek ve cinsel ilişkide bulunma yeteneği bütünüyle sona erdirilmekte ve hatta kişinin cinsiyetine ilişkin belirtiler de ortadan kaldırılmaktadır[3].

B. TARİHÎ GELİŞİM

Hadım etme işlemlerinin tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir[4]. Hadım etme olayları daha çok Avrupa, Ortadoğu, Hindistan, Afrika ve Çin saraylarında gerçekleştirilmiştir. Bazı kültürlerde ise, savaşlarda esir düşen askerler hadım edilirdi.

Tarihte, hadım yerine "enük" kavramı kullanılırdı. İlk kasıtlı enük hareketi, Lagasch şehrindeki Sümerliler tarafından gerçekleştirilmiştir. Hadım yöntemi, değişik kültürlerde değişik amaçlarla kullanılmışlardır. Örneğin, İtalya'da tiz sesli şarkıcıların ergenlik sonrası, seslerinin korunması amacıyla ergenlik öncesi hadım edilirdi.

---

[1] TDK. Sözlüğü, www.tdk.gov.tr. 01.04.2010. Hadım etme, kısırlaştırmadan farklıdır. Hadım etmede bu fiile maruz kalan kişi, bir daha cinsel ilişkiye girememektedir. Ancak kısırlaştırmada, cinsel yetiler devam etmektedir.

[2] **Akbaba, Zeynep Burcu,** "Kimyasal Hadım Yönteminin Anayasaya Uygunluğu" TBB Dergisi, 2009, 353.

[3] **Cin, Onursal,** "İnsan Üzerinde Deney ve Organ Nakli", **www. ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/147.doc** 01.04.2010.

[4] www.targethealth.com/ontarget/2003/07272003.htm. 01.04.2010.

Büyük dinlerde de hadım etme, özellikle yasaklanmıştır. Tevrat ve Kuran-ı Kerimde hadım etme kesinlikle yasaklanmıştır. Bu konuda, Tevratın 3. Kitabında, özellikle enükler hor görülmektedir veya genital kusurluluğu bulunan erkekler ruhban sınıfınca da dışlanmaktadırlar. Kuran-ı Kerimde de, Nisa suresinin 119. ayetinde, *"Onları mutlaka saptıracağım, mutlaka onları kuruntulara sokacağım ve onlara emredeceğim de (putlara adak için) hayvanların kulaklarını yaracaklar. Yine onlara emredeceğim de Allah'ın yarattığını değiştirecekler. Kim Allah'ı bırakıp da şeytanı dost edinirse, şüphesiz o apaçık bir hüsrana düşmüştür"*. Osmanlı şeyhülislamları hadım etme ile ilgili verdikleri bütün fetvalarda bu ayete dayanmışlardır[5].

Osmanlı devlet adamları, padişahlar, paşalar insanların hadım edilmesi için hiçbir zaman emir vermemişlerdir. Ancak Afrika'da, Mısır'da bir şekilde elde edilen hadım edilmiş köleleri kendi evlerinde ve saraylarında istihdam etmişlerdir. İslama göre haram olan hadım etme fiili, mekruh hale gelmiştir[6]. Osmanlıda harem sisteminde, görevlendirilen hadım hizmetçiler, Haremin antresinin dışında serbestçe dolaştırılmamışlardır. Asıl hareme ancak izinle ve ailenin nezareti altında alınmışlardır. Nitekim asıl haremin kapısının başında daha evvel belirttiğimiz Nisa suresi 119. ayeti yazılmıştır. Bu konuyu teyit etmesi açısından IV. Mehmed'in annesi Kösem Sultanın emri manidardır[7].

İnsanların zorla hadım edilmeleri daha çok savaş dönemlerinde olmuştur. Bizans İmparatorluğu döneminde hadım işlemi, erkek genital bölgenin tümünün alınmasını içermekte idi. Bu tür operasyonlar kanama hatta ölüme neden olmaktaydı. Çin'de de benzer uygulamalar genellikle erkeklere yapılmakta

---

[5] www.sorularlaislamiyet.com/subpage.php?s=show_qna&id=20781 01.04.2010. Bu ayeti kerimeyi değerlendiren İslam hukukçuları, " hadımlık konusunda; İnsanın hadım edilmesi haramdır.; ancak bir menfaat ve maslahat için olursa insanlar dışındaki canlıların mesela atın ve öküzün hadım edilmesi, caiz olur. Hatta İslam Hukukçuları ve Osmanlı Şeyhülislamları, hadım fiilini teşvik edeceğinden dolayı, başakları tarafından hadım edilmiş insanların istihdamının dahi mekruh olduğunu ifade etmişlerdir. Mekruh ile haram asındaki fark malumdur" **Haskefî, Dürr'ül Münteka Şerh'ül Mülteka, II 553 (Damad Şerhî kenarında); Damad , Mecma'ül Enhür, II, s. 553.**

[6] www.sorularlaislamiyet.com/subpage.php?s=show_qna&id=20781 01.04.2010.

[7] *"Badel yevm kendü halinize olasız. Gerek harem umuruna ve gerek taşra umuruna karışmayasız. Cümleniz Azadsız kölesiz. Ancak harem kapısı oturmaktan gayrı işiniz yoktur. Size tayin olunan harem kapısı önünde olan odalardır. Eğer harem kapısından içeri bir adım duhulünüz tezkire irsal eylediğiniz mesmu'um olur ise, bila eman vela te'hir katl olunursunuz. Eğer umur-ı mühime olub tarafımıza bildirmek iktiza eder ise, bir tezkire ile Kethüda Kadına ifade edesiz. Ol dahi bize ifade eder"* **Derviş Abdullah, Risale-i Teberdariyye Fi Ahval-i Ağay-ı Darüs-sa'ade, Köprülü Küt. No. 233, Vrk. 59.**

idi[8]. Çin'de ayrıca hadım etme operasyonları, cüzzam, gut ve deri hastalıkları için de yapılırdı[9].

II. HADIM ETMENİN TANIMI, HADIM ETMENİN SEBEPLERİ VE ÇEŞİTLERİ

A. HADIM ETME

Hadım etmenin hem hukuki hem de tıbbî yönü bulunmaktadır. Hadım etme tıbbî olarak, " anormal cinsel ilişkilerin önüne geçilmesi amacıyla erkeklerin, erkeklik fonksiyonlarının sona erdirilmesi veya devamlı surette erkek cinsel organlarının fonksiyonlarının devre dışı bırakılmasıdır"[10]. Hadım etme, doğrudan insan kişiliğine karşı bir müdahaledir. Çünkü yapılan müdahale ile kişinin hem vücut bütünlüğü hem de cinsel yaşamı tehlikeye girmektedir[11]. Hadım etme yöntemi, nadirde olsa kadınlarda da uygulanabilir. Kadınların geçirdikleri ağır rahim hastalıkları ve rahim kanseri durumlarında, kadınların yumurtalıkları cerrahi bir operasyonla alınabilir.

B. HADIM ETME SEBEPLERİ

1. Genel Olarak

Hadım etme, tıbbî sebeplerle ve ceza hukukuna ilişkin sebeplere dayanılarak yapılabilir. Tıbbî sebeplere dayanılarak yapıldığında, kadınlarda veya erkeklerde, yumurtalıklarda ve testislerde mevcut olan ağır bir hastalığın tedavisi veya ızdırabın giderilmesi amacıyla yapılır. Erkeklerde yaygın olanı kötü

---

[8] Çin'de de imparatorluk dönemlerinde, bir erkeğin hadım edilmesi tüm genital bölgenin alınması ile gerçekleşmekte idi. Buna testisler, penis ve testis kılıfları da dâhildi. Bu organların alınması sonucu kişi şayet ölürse alınan organlar ile gömülürdü. Çünkü ölümden sora kişi başka bir hayata döneceğine inanılırdı. Yeni hayatında kişi tam bir erkek olarak doğacağına inanılırdı. Mandarin'in hükümdar olduğu dönemde, bir erkekten alınan penis, testisler ve testis kılıfları değerli nesneler olarak kabul edilmekteydi. Bu sebeple söz konusu organlar alkolün içinde saklanır veya hadım edilmiş ancak ölmemiş olan diğer bir enük tarafından saklanırdı, **Wolf, Ch** "Die kastration bei sezuellen perversionen und sittlischkeitsverbrechen des mannes"**, 9**; **Uluçay, Çağatay;** Harem II, s. 129.

[9] **Wolf**, s. 9.

[10] **Sommer/Tsambikakis**, Die strafrechtliche Arzthaftung, Terbille Münchener Medizinrecht, 1. Auflage 2009, Pn**.** 200; **Uhlenbruck, W/Ulsenheimer, K,** Die Kastration**,** in: LAufs/Uhlenbruck, Handbuch des Arztrechts, 3. Auflage 2002, **PN. 1; Jung, Heike;** Stereotaktik und Kastrationsgesetz, NJW 1973, 2241, 2242**.**

[11] **Laufs, in: Laufs, A/ Katzenmeier, Christian / Lipp, Volker**, Arztrecht, 6. Auflage 2009**,** Pn. 20.

huylu prostat tümörlerinde operasyonla testislerin alınması yöntemi uygulanır. Kadınlarda ise, rahim kanserlerinde ve endokrin fonksiyonlarının zararsız hale getirilebilmesi için rahmin alınması yöntemi uygulanır. Tıbbî yöntemlerle yapılan hadım etme operasyonları, genel olarak hekimin temel iyileştirme metotlarına tabidir. Bu tür operasyonlarda tıp ilmine ait kurallara riayet edilir[12].

2. Tıbbî Sebepler

Ülkemizde hali hazırda bir hadım etme ile ilgili kanun bulunmamaktadır. Alman Kanun koyucu ise gönüllü hadım etme işlemini; erkeklerde gerçekleşen anormal cinsel güdülerin önlenmesi ve erkek ve kadınlarda cinsel organların yeterince etkin olarak çalışmadığı hallerde, diğer tedavi metodu olarak öngörmüştür (KG. 1,4).

Zorunlu hadım etme ise, temel hak ve özgürlüklerden olan insan haysiyeti ve vücut bütünlüğü kurallarına aykırıdır. Bundan dolayıdır ki, zorunlu hadım etme hukuka aykırıdır. Bu nedenden dolayıdır ki, Alman Hukukunda da zorunlu hadım etme yasaklanmıştır.

Tıbbi sebeplerle yapılan hadım etme işlemi, ilgili kişinin anormal cinsel güdüleri bağlamında bu arzu ve isteklerin sebep olduğu ağır hastalıkları ve ruhsal bozuklukları engellemek, tedavi etmek, onların ıstırabını en aza indirmek amacıyla yapılır[13].

Almanca Kanun metninde, yer verilen anormal cinsel istekler ve ağır hastalıkların kapsamı geniş tutulmuştur. Buraya, erkeklerde görülen ağır prostat vakaları dahil olabileceği gibi cinsiyet değişikliğini içeren Transseksüaliteye geçiş içinde hadım etme yolu seçilebilmektedir. Transseksüeller için yapılan ameliyatlarda, ilgili kişilerin içinde bulundukları cinsiyet karmaşasını çözmek amacıyla hadım etme yoluna başvurulmaktadır.

Alman Kastrasyon Kanunu m. II/2'e göre tıbbi sebeplerle yapılacak hadım etme müdahalesinin hukuka uygun olabilmesi için belirli şartların gerçekleşmesi gerekir. Bunlar; a) Hadım edilecek kişinin 25 yaşını doldurmuş ol-

[12] **Uhlenbruck/Ulsenheimer,** Pn. 3; **Narr,** Pn. 830;**Brenner,** Arzt und Recht, B. II 22,3 s.131.

[13] **Uhlenbruck/Ulsenheimer,** Pn. 4a; **Aschwanden, Ralph U.** Kastration, SZK 2009 (2) s. 21; **Koller, Matthias**, triebdaempfende Medikation zwischen Rückfallprophylaxe und Körperverletzung, R&P (2008) 26, s. 191;**Wolf,** s. 16.

ması b)Tıbbi sebeplerin bulunması c) Hadım etme fiiliyle ruhsal ve bedensel bozuklukların giderilmesi öngörülmüş olmalı, d) İlgili kişinin rızasının olması gerekir.

Tıbbi sebeplerle yapılacak hadım etme işleminde, özel bir yaş sınır kabul edilmiştir. Burada genel rüşt yaşından ayrılanarak özel bir yaş sınırı getirmenin en büyük sebebi hadım etme işleminin doğuracağı sonuçlara bağlanmaktadır. Hadım etme işleminden evvel işlemi yapacak olan hekimin veya birden fazla hekim bulunuyorsa hekimlerin ilgili kişiye gerekli aydınlatmada bulunması gerekir[14]. Eğer hadım edilecek kişi, akli melekelerinden yoksun bir kişi ise bu durumda aydınlatılacak kimse ilgilinin veli ya da vasisidir. Söz konusu kişiler uygulanacak işlemin türü ve yan etkileri hakkında aydınlatılırlar. Ancak Alman Kastrasyon Kanununa göre, veli veya vasinin vereceği rızanın ayrıca Vesayet Mahkemesi tarafından da uygun bulunması gerekir. Aksi takdirde geçekleştirilen işlem hukuka aykırı olur.

Türk hukukunda hadım etme ile ilgili doğrudan bir kanun bulunmamaktadır. Ancak, dolaylı olarak Türk Ceza Kanununda ve Nüfus Planlaması Kanununda düzenleme bulunmaktadır. Ceza Kanununun 101/I,II'de, ***" Bir erkek veya kadını rızası olmaksızın kısırlaştıran kimse, üç yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Fiil kısırlaştırma işlemini yapmaya yetkili olmayan bir kimse tarafından yapılmış ise, ceza üçte bir oranında artırılır"***

"Rızaya dayalı olsa bile, kısırlaştırma fiilinin yetkili olmayan bir kişi tarafından işlenmesi halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur" düzenlemelerine yer verilmiştir. Buradan çıkan sonuç kişinin rızası olduğu ve hadım etme işlemini gerçekleştirecek kişinin de yetkili kişi olması halinde, hadım etme olayı Ceza Hukuku anlamında geçerlidir[15].

Hadım etme konusu Türk Hukukunda Nüfus Planlaması Hakkında Kanunda da dolaylı da olsa düzenlenmiştir. Buna göre, "…….Bir ameliyatın seyri sırasında tıbbi zaruret nedeniyle bir hastalığın tedavisi için kastrasyon gerektiren hallerde, kişinin rızasına bakılmaksızın kastrasyon ameliyesi yapılabilir" (NPHK.m. 4) düzenlemesi yer almıştır. Burada hadım etme olayının olabilmesi ancak bir ameliyat sırasında ve tıbbi zaruret gerektiren haller-

[14] **Uhlenbruck/Ulsenheimer,** pn. 4a; PKG 1977 s. 172, www.swisslex.ch/slwl/search/Document.asp?DocService=Search&PlsID=8974, UT. 02.04.2010; **Sommer/Tsambikakis,** PN. 202.

[15] **Akbaba,** s. 344.

de ilgilinin rızası alınmadan gerçekleşme hali düzenlenmiştir[16]. Belirtilen şartlar oluştuğunda ilgili kişiye sorulmadan hadım etme işlemi gerçekleştirebileceği belirtilmiştir. Burada, kişinin Anayasal anlamda korunan vücut bütünlüğünün ihlali (m.17), özel hayatın korunması içerisinde yer alan cinsel özgürlüğünün kısıtlanması ve aile hayatının ortadan kaldırılması gibi ağır sonuçlara yol açacağından, ilgili kişinin bu konuda etraflıca yetkili bir kişi tarafından aydınlatılması gerekir[17]. Bu unsurların aranmaması ileride telafisi mümkün olmayan sorunlara sebep olabilir.

Kişilerin belirli hastalıklarının tedavisi amacıyla kadın veya erkeğin hadım edilmesi zorunluluğu ortaya çıkabilir[18]. Bu durumların Türk Hukukunda özel olarak düzenlenmemiş olması aslında bir eksikliktir. Hadım etme ile ilgili mevcut düzenlemelerde, genel olarak rızadan bahsedilmiş ancak rıza veremeyecek durumda olan kişilerin durumuna değinilmemiştir. Ancak bu konuda, Ceza Kanunu'nun insan üzerinde yapılacak denemeleri düzenleyen 90/III/a-b'de, *"…….vasinin yazılı rızasının alınması"* öngörülmektedir[19]. Ayrıca, Hasta Hakları Yönetmeliği 15/II'de genel olarak aydınlatılacak kişi hakkında genel bir düzenleme bulunmaktadır. Buna göre, *"Sağlık durumu ile ilgili gereken bilgiyi, bizzat hasta veya hastanın küçük, temyiz kudretinden yoksun veya kısıtlı olması halinde velisi veya vasisi isteyebilir…."* şeklindedir. Buna göre, hadım etme işlemi ile ilgili bilgi verme işlemi hadım edilecek kişinin tam ehliyetsiz olması halinde kanuni temsilcisine yapılır. Bu tür özel düzenlemeler olmasa bile Türk Medeni Kanununun tam ehliyetsizlerin durumunu düzenleyen m. 14-15 ve 405'e başvurularak sonuca ulaşılabilir.

3. Cezai Sebepler

Günümüzde bazı ülkelerde (Almanya, İsviçre, Fransa, Çekoslovakya, Danimarka ve İngiltere) cinsel sapkınlıkların ve küçük yaşta çocuklara karşı ger-

---

[16] **Zevkliler, Aydın,** "Tedavi Amaçlı Müdahalelerle Kişilik Hakkına Saldırının Sonuçları", DÜHFD., Y. 1983, S.1, s. 29; **Yurtcan, Erdener;** Türk Hukukunda Kürtaj ve Uygulaması, Yasal Kürtaj ve Sterilizasyon, Çocuk Düşürme ve Düşürtme Suçları, 2. Bası, İstanbul 1997, s. 57.

[17] **Çakmut, Özlem Yenerer,** Tıbbi Müdahaleye Rızanın Ceza Hukuku Açısından İncelenmesi, İstanbul 2003, s. 126.

[18] **Ayan, Mehmet**, Tıbbi Müdahalelerden Doğan Hukuki Sorumluluk, Ankara 1991, s. 27; **Çilingiroğlu, Cüneyt,** Tıbbi Müdahaleye Rıza, İstanbul 1993, s. 28.

[19] **Bayraktar, Köksal**, Hastanın Kendi Geleceğini Bilme Hakkı, Sağlık Hukuku Sempozyumu, Marmara Üniversitesi 17.11.2006, s. 102.

çekleştirilen tecavüz ve cinsel istismar suçlarının önüne geçilmesi amacıyla ceza kanunlarında hadım etme fiili kabul edilmektedir. Örneğin en yenilerden biri Fransa'da küçük bir çocuğa eski bir mahkûmun tecavüzü durumunda, Fransız parlamentosu hadım etme fiilinin gerekli olduğunu bir kez daha gündemlerine almışlardır[20]. Çekoslovakya'da da cinsel suçlulara karşı hadım etme fiili aktif olarak uygulanmaktadır[21]. Hadım etmeyi cezai yaptırım olarak en yeni tanıyan ülkelerden biri de Polonyadır[22].

Alman Ceza Kanununa göre de, anormal cinsel isteklere sahip olanlara karşı toplumun korunması amacıyla cezai olarak hadım etme fiiline başvurulmaktadır[23]. Ancak, bunun için gerekli olan bazı şartlar bulunmaktadır. Örneğin, hadım edilecek şahsın 25 yaşını doldurmuş olması, yapılacak hadım etme fiilinin ilgili kişinin muzdarip olduğu aşırı cinsel isteklerin durdurulması, bu durumdan kaynaklanan ıstırabın sona erdirilmesi için öngörülür. Bu durumun tıbben de bir sorun teşkil etmesi gerekir. Hadım edilecek kişinin rızasının da olması aranır[24]. Rızası alınmadan yapılan zorunlu hadım etme işlemleri, Alman Ceza Kanununun 223 ve 226. Paragraflarında cezalandırılacağı belirtilmiştir[25]. Nihayet, uygulanacak hadım etme işlemi ile ancak ilgili cinsel sapkınlığın önlenebilecek olmasıdır[26].

---

[20] **Akbaba,** s. 378.

[21] BBC'de yer alan habere göre Çek Cumhuriyeti ise, son on yıl içinde, 94 erkeğin ameliyatla hadım edildiğini ve bunun yasalar çerçevesinde gerçekleştirildiğini kaydetti. Çek hükümetinin açıklamasına göre, 300 erkek de, kimyasal yollarla, yani erkek hormonlarının üremesini engelleyen ilaçlar zerk edilerek hadım edildi (www. http://www.haber46.com.tr/-haber-3014-cek-Cumhuriyet-inde-tecavuze-hadim-etme-onlemi-haberi.htm).

[22] "Geçtiğimiz Eylül ayında Polonya parlamentosundan geçen yasa, 15 yaşın altındaki çocuklara ya da yakın akrabalarına tecavüz eden erkeklerin kimyasal ilaçla hadım edilmesini zorunlu kılıyor. Yasanın yürürlüğe girmesiyle Polonya, Avrupa'da pedofiliye karşı en sert yasayı çıkaran ülke olmuş oldu. Hadım etme uygulaması birçok Avrupa ülkesinde "gönüllülük" şartıyla uygulanıyor. Polonya Başbakanı Donald Tusk, söz konusu sert önlemleri geçtiğimiz sene içinde kamuoyunda iyi tanınan kişileri de kapsayan çok sayıda pedofili vakasının görülmesinin ardından önermişti. Yasaya göre, mahkûmlara, mahkemenin psikoterapik tedavinin sonuç vermeyeceğine karar vermesi halinde, zorunlu olarak ilaç verilecek. Bu sayede cinsel dürtüleri azaltılacak mahkûmlar ancak bu şartla tahliye edilecek. Polonya'da yürürlüğe giren bu yasanın Avrupa'daki diğer hükümetlerin de bu konudaki tutumunu etkileyebileceği belirtiliyor" naklen;**www.hurriyet.com.tr, UT: 09.06.2010.**

[23] **Eser, Albin: in; Schönke/Schröder,** Strafgesetzbuch 27. Auflage 2006, §223, Pn. 56; **Wolf,** 17,18, 269; **Jung, Heike,** Stereotaktik und Kastrationsgesetz, NJW 1973, Heft 50, 2242.

[24] **PKG 1977,** s. 180; **Koller,** 193;**Deutsch&Spickhoff,** Medizinrecht, 8. Auflage Berlin 2008, Pn. 957, 1288.

[25] **Schönke/Schröder/Eser,** §223, pn. 56; **Koller,** s. 192.

[26] **Sommer/Tsambikakis,** PN. 200; **Uhlenbruck/Ulsenheimer,** pn. 7, 8,9; **LG Trier, NJW**

Türk ceza hukukunda cezalandırmaya yönelik hadım etme işlemi öngörülmemiştir. Ancak son dönemlerde meydana gelen küçüklere, kadınlara ve akıl hastalıklarına yönelik cinsel istismarın artması olayları karşısında Türk hukukunda da hadım etme işleminin olması suçluları caydırma açısından önemli bir yere sahip olacaktır. Örneğin, bu konuda Çekoslovakya'da yapılan bir araştırmada cinsel suçlulara karşı yapılan hadım etme işlemlerinden sonra bu suçu işleyenlerin sadece %2 sinin tekrar aynı suçu işlediği görülmüştür[27].

C. HADIMLAŞTIRMA TÜRLERİ

1. Genel Olarak

Hadım etme birçok ülke ve dinde uzun zaman öncesine dayanan bir geçmişe sahiptir. Hadım etme genel kelime anlamı olarak, hislerin kaybıdır. Tarihi geçmişinde çeşitli sebeplere dayanılarak erkek cinsine karşı gerçekleştirilmiştir. Hadım etmenin temelinde tıbbi ve cerrahi tedaviler yer aldığı gibi dinsel kültürel sebeplerde yer almıştır. Hatta günümüzde, hadım etme işlemi cinsel sapıklıkların yol açtığı suçların önlenmesi için kullanılma yoluna gidilmektedir[28].

Hadım etme işlemi her ne sebebe dayanırsa dayansın yapılış itibariyle cerrahi ve kimyasal hadım olarak ikiye ayrılmaktadır. Geçmişte daha çok cerrahi hadıma başvurulurken günümüzde kimyasal ilaçlar yardımıyla hadım etme işlemi gerçekleştirilmektedir.

2. Cerrahi Hadımlaştırma

Cerrahi hadım veya orşiektomi olarak adlandırılan söz konusu bu yöntem, testislerin ameliyat ile alınmasını ifade eder[29]. Cerrahi hadım sisteminde vücutta testosteron üreten hayâların (er bezi, testisler) tamamıyla vücuttan uzaklaştırılması veya sürekli olarak hayâların hormon üretme kabiliyetine son verilmesidir[30]. Cerrahi hadımda, iktidarsızlık, sıcaklık basması yan etkiler doğurur[31]. Testosteron üretiminin azalması ile cinsel ilişki ihtiyacı, cinsel fantezi-

---

1980, 1908.

[27] **Akbaba,** s. 375.

[28] **Aschwanden,** 21.

[29] **Aschwanden,** 21, 26; **Akbaba,** 359.

[30] **Uhlenbruck/Ulsenheimer,** pn. 1; **Aschwanden,** 26.

[31] www.tr.net/saglik/erkek_sagligi_prostat_tedavisi.shtml. UT. 12.04.2010

ler ve agresif davranışlar hâkim olma düşüncesi azalır hatta ortadan kalkar[32].

Çekoslavakya'da 1990 yılında gönüllü denekler üzerinde yapılan cerrahi hadım etme işleminde hormon ve davranış değişimi için yapılan araştırmada varılan sonuçta; Testosteron ve Dihidrotestosteron (DHT) düzeyinde önemli bir düşüş olduğu gibi Testosteronun negatif reaksiyon eksikliğinden doğan Hypopsenhormone LH ve FSH hormonunda önemli bir şekilde yükselme olmuştur. Buda cinsel uyarılma ve cinsel ilişkiyi çok az seviyede tuttuğu gözlenmiştir. Bu tür yapılan hadım etme işleminde de, hadım edilen kişide herhangi bir hoşnutsuzluk ve memnuniyetsizlik de görülmemiştir[33].

Almanya'da da Wille&Beier tarafından 1986 yılında 104 gönüllü suçlu üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Söz konusu suçluların 53 tanesi 1970 ve 1980 yılları arasında aynı dönemde hadım edilen suçlular ile hadım edilmeyen diğerleri karşılaştırılmıştır. Bunlardan hadım edilenlerde suç işleme oranı %3, edilmeyenlerde ise %46 tekrarlandığı gözlemlenmiştir[34]. Ayrıca hadım edilenlerde sosyal hayata uyum %70 diğerlerine göre daha iyi olduğu görülmüştür[35].

Cerrahi hadım yöntemini savunan gruplar, cerrahi hadımın minimal düzeyde organizmayı etkilediğini belirtmektedirler. Hadım etme ameliyatı çok önemli bir ameliyat değildir. Ayrıca, cerrahi hadımın en önemli avantajı diğer cezalardan farklı olarak süreklilik arz eden bir niteliğinin olmamasıdır. Cerrahi hadım, bir erkeğin cinsel faaliyetini ortadan kaldırmak için faydacı ve öjenik[36] ve cezai bir amaç taşımaktadır. Tecavüzcülere yönelik yasal hadım etme uygulaması beş Avrupa ülkesinde uygulanmaktadır. Bunlar, Danimarka, Almanya, Norveç, İsveç ve İsviçre'dir. Ülkemiz uygulamasında henüz bağımsız olarak düzenlenmemiştir.

3. Kimyasal Hadımlaştırma

Yaklaşık yarım yüzyıldan beri cinsel sapkınlıkları olan suçlular, cerrahi hadım etme yönteminden ayrı olarak kimyasal hadım etme yöntemiyle teda-

---

[32] **Aschwanden,** s. 26.

[33] **Zverina J, Hampl R., Starka L,** Hormonal status and sexual behavior of 16 men after surgical castration, Arch It Urol, 1990, s. 55,58.

[34] **Akbaba,** s. 360; **Wille R.&Beier K. M.;** Castration in Germany, Annals of Sex Research 2, 1989, s. 103-133.

[35] **Wille&Beier,** s. 103-133.

[36] Öjenik, kişinin kalıtsal özelliklerini düzeltmek ve en üst düzeye çıkarmaya yönelik düşünce ve uygulamalardır.

vi edilmektedirler. Özellikle de bu durum son on beş yıldan beri çokça tercih edilmektedir[37]. Kimyasal hadım uygulaması aslında insan vücuduna yapılan bir müdahaledir. Çünkü kullanılacak ilaçlar kişinin vücut zenginliğini, bütünlüğünü ve sağlığına zarar verir niteliktedirler[38]. Çünkü testosteron üretimine müdahale aslında vücut bütünlüğüne bir ihlali niteliğindedir. Uygulanan tedavi vücudun normal akışını ortadan kaldırmaktadır ve patalojik olarak bozmaktadır[39].

Testislerin Testosteron üretimi ameliyat yapılmaksızın da durdurulabilir. Bu tür hadım cerrahi hadım kadar etkilidir. Hadım etme işlemi gerçekleştirilirken kişiye belirli ilaçlar verilir. İlaç yardımıyla cinsel içgüdüyü oluşturan lipido, cinsel potansiyel ve çiftleşme yeteneğinin durdurulması mümkündür[40]. Medroxyprogesteronacetat (MPA) ticari adı ile Depo-Provera altmışlı yıllardan beri Amerika ve Avustralya'da erkeklerde cinsel aşırılık içgüdüsünü önlemek için kullanılmaktadır. Ancak kullanımı hala Ulusal Yiyecek ve İlaç Dairesinin iznine bağlıdır[41]. MPA içinde bulundurduğu sentetik progesgestoren sayesinde negatif Hypophyse (LH ve FSH) engeller ve hayâlarda testosteron hormonunun üretimini yavaşlatır. Haftada 500-100 gram arası Depo-Provera alımı hayâlardaki testosteron salgısını tamamen bitirmektedir[42]. MPA kas altına yapılacak 1-2 haftalık 300-500 mg doz ile de mümkün olmaktadır. Bazı hastalarda daha az doz miktarı da etkili olmaktadır. İğne ile alımın yanı sıra, günlük 100-200 mg'lık tablet alımı da aynı sonucu doğurmaktadır. Ancak bu kullanım kişilerde bağırsak problemine de yol açabilmektedir[43]. MPA değişik çeşitleri olan Parafili'nin[44] tedavisinde, özelliklede aşırı cinsel isteklerin ve

---

[37] **Koller, Matthias,** "Triebdaempfende Medikation zwischen Rückfallprophylaxe und Körperverletzung", **R&P (2008),** s. 187.

[38] **Fıscher, T,** Strafgesetzbuch 55. Auflage, München 2008, § 223, Pn. 3a ve 6m.

[39] **Lackner, K & Kühl, K,** Satrafgesetzbuch Kommentar, 26. Auflage, München 2007, § 223, pn. 5.

[40] **Riemer, Hans, Michael,** "Eine neuartige Behandlungsmöglichkeit bei Sexualdeliquenten und İhre juritischen Konsequenzen", SJZ, 1960**,** s. 69.

[41] **Aschwandan,** s. 24.

[42] **Gijs, L &Gooren, L.J. G,** Hormonal and psychopharmacological İnterventions iin the treatment of Paraphilia, Journal of Sex Research, 33, 1996**, s.** 273.

[43] **Rötzler, A., Witztum, E.,** Treatment of men with paraphilia with a long-acting analogue of gonadotropinreleasing hormone, New England Journal of Medicine, 338(7), 1998, s. 416.

[44] Yetişkinlikte görülen cinsel davranış sapmaları, çocuğun Oidipal dönemde karşılaştığı sorunlarla da yakından alakalıdır. Cinsel Davranış Sapmalarının, yani Parafili'nin, birçok psikolog veya psikiyatriste göre farklı sebepleri ve kökenleri vardır. Freud'a göre erken çocukluk yıllarında cinsellikte ortaya çıkan bazı problemler, yetişkinlik döneminde kendini göstererek o

tecavüzün kontrolünde kullanılmaktadır. Uygulanan MPA sonucu testosteron seviyesindeki azalma ile erkeklerde cinsel isteklerde azalacaktır. Bu sistem kadınlarda kullanıldığında aynı şekilde onlarında cinsel isteklerini de azaltmakta hatta sıklıkla gördükleri erotik fantezilerinden de kurtulabilmektedirler[45].

Türkiye'de kimyasal hadım etmede kullanılan ilaçlar, Zoladex, Lucrin ve Decapeptyl'dir. Ayda bir kez enjeksiyon yöntemi ile uygulanırlar. Sıcak basması, iktidarsızlık, memede büyüme ve hassasiyet, cinsel isteğin azalması, üreme kabiliyetinde azalma, ostereporoz (kemik erimesi), karaciğer fonksiyonlarında bozukluk, aşırı depresif hareketler ve bulantı gibi yan etkileri bulunmaktadır[46]. MPA kullanımında diğer yan etkiler ise, gece kâbusları, kaslarda zayıflık ve aşırı bitkinlik görülebilmektedir. MPA'nın uzun kullanımı sonucu testislerin küçülmesi, körelmesi, insülin yetmezliği baş ağrısı nefes darlığı görülebilir. Bunlardan en önemlisi, uzun kullanımlarda yapılan deneyler göstermiştir ki, rahim ve meme kanseri riski artmıştır[47].

Hormon üremesini durduran ilaçlardan bir diğeri ise, LHRH analoglarıdır. Bu tür ilaçlar 1971 yılında keşfedilmiştir. İsviçre'de ise, 1971 yılında ilk kez erkeklerde prostat problemlerde kadınlarda ise, Endometrios ve Uterusmus tedavilerinde kullanılmıştır. Ayrıca söz konusu ilaçlar, erken buluğa erme ve diğer farklılık arz eden hormonal hastalıkların tedavisinde kullanılmışlardır. Bu tür ilaçlar, ilk başlarda off-label-use[48] olarak kullanılırken daha sonra Almanya'da ağır cinsel sapkınlıkların tedavisinde kullanılmasıyla bu ilaçlar da ruhsatlı hale gelmişlerdir[49].

yıllara doğru bir gerilemeye yol açar ve bu tarz sapmalar görülür. Kimi psikologlara göre ise, bireyselliklerine kavuşamamış ve otoriter anne imgesinden kurtulamamış kişiler, kimliklerini sürdürememe korkusunu yenmek ve kafalarındaki imgelere karşı bir zafer kazanmak için, bir ilaçmışçasına bu sapmalara yönelirler. Cinsel sapmalar arasında Sadizim ve Mazoşizm de yer alır(http://www.bakimliyiz.com/psikoloji/16777-parafili-nedir.html) UT. 23.04.2010.

[45] **Ruckel, Jason O.,** "Abuse It and Lose It: A Look at California's MAndatory Chemical Castration Law", Pacific Law Journal, Vol. 28, 1997**, s.** 558.

[46] **Koller,** 199; **Lackner&Kühl** § 226, Pn. 2.;**PKG 29 Juni 1977 Bk 48/76 (GR),** 180, **www. swisslex. ch/slw/search/Dokument.asp?DocService=Search&PlsID=8974,** UT. 02.04.2010.

[47] www.tr.net/,aglik /erkek_sagliği_prostat_tedavisi.html. (UT. 20.04.2010).

[48] "Off-Label ilaç kullanım, belirli bir endikasyon için üretilmiş oln belirli bir ticari biçimdeki ilacın her hangi bir başka endikasyon için ve henüz tanımlanmamış farklı şekil, kombinasyon, miktar ve yollarla kullanmak anlamına gelmektedir" **(Arda, B/Kavas, V/ Demirkazık, A/ Akbulut, A,** "Off Label İlaç Kullanımı Üzerine etik Açıdan Neler Söylebiliriz?" Türkiye Klinikleri Tıp Etiği Hukuku Tarihi, 2003, s. 249.

[49] **Aschwanden,** s. 25.

LHRH Analogları uzun ömürlüdürler ve uygulandıklarında sıkı bir şekilde iktibas edebilirler[50]. Sürekli bir şekilde LHRH Analogları kana karıştıklarında, öncelikle tamamen beyinde cinsel istekleri karşılayan LH ve FSH'yı etkilerler. Bu durum sonrası bir iki hafta içerisinde LH ve FSH hormonlarının üretimi azalır ve hayâlarda testosteron üretimi artık aktif hale gelemez. LHRH Analogları, deri altına şırınga sistemi ile de gerçekleştirilebilmektedir. Bu ilaçlar günümüzde testosteron seviyesini en etkin şekilde düşüren ve yan etkiler açısından diğer Antiandrojen uygulamasıyla karşılaştırıldığında en etkili ilaçlardır[51].

III. HADIM ETME TIBBÎ İŞLEMİNDE HEKİMİN SIR SAKLAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

A) GENEL OLARAK

Hekimlik mesleği tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de insanlar tarafından en çok değer verilen mesleklerden hala en başında gelenlerindendir. Hekimlerin en önemli yükümlülükleri şüphesiz, hastalarını teşhis ve tedavi etmektir. Ancak bu edimlerini icra ederlerken elde ettikleri hastaya ilişkin bilgileri saklamakla yükümlüdürler[52].

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kişisel verilerin özellikle tıbbî verilerin korunmasını, Sözleşmenin 8. maddesinde garanti edilen, kişinin özel ve aile yaşamına saygı hakkının kullanabilmesi bakımından önemini vurgulamakta, sözleşmeye taraf ülkelerin yasal düzenlemelerinde sağlık kayıtlarının gizliliğini sağlamasının temel prensip olduğuna da dikkat çekmektedir. Mahkeme, önemli olanın sadece hastanın gizliliğine saygı değil aynı zamanda tıbbi görevlilere ve sağlık hizmetine duyulan güveninde korunması olduğunu belirtmektedir[53].

---

[50] **Conn, M &Crowley, W.F.Jr.** Gonadotropin –releasing hormone and its analogues, New england Journal of Medicine, 324, 1991, s. 93.

[51] **Rösler&Witztum,** s.417.

[52] **Zeytin, Zafer,** " Hekimin Sır Saklama Yükümlülüğü", **www. medimagazin.com.tr/mm-hekimin-sir-saklama-yukumlulugu-h-40136.html,** UT. 01.05.2010.; **Büyükay, Yusuf**, " Hekimin Sır Saklama Yükümlülüğü", 384; **Hatırnaz, Gültezer,** "Özel Hastanelerin Hukuki Sorumluluğu ve Hasta Hakları", Ankara 2007, s. 77.

[53] Case of M.S. v. Schweden (74/1996/ 693/ 885), parg. 41; Case of Z v. Finland, Strasbourg, 25 February 1997, (9/1996/627/811), parg. 95.

Hastalar, hekimlerin kendilerini tedavi etmeleri edimine karşın onlara güvenlerinden dolayı çoğu zaman kendisi dışında başkalarının bilmediği kişisel bilgilerini hekimlere herhangi bir tereddüde kapılmaksızın söyleyebilmektedirler.

Tıp mesleği ve sanatı ile uğraşan kişiler, hastanın sağlık durumuna ilişkin işlemlerin yapılması sırasında veya sonrasında hastaya ilişkin bilgilere sahip olurlar. Serbest veya özel sağlık kurum ve kuruluşlarında ifa yardımcısı olarak görev yapan hekimlerle, söz konusu kurum ve kuruluşların işleticileri hastanın teşhis ve tedavisi süresince hastaya ait öğrendikleri sırları gizli tutup üçüncü şahıslara açıklamamakla yükümlüdürler. Sır kavramı, açıklanmamsında, gizli tutulmasında hastanın menfaati bulunan her şeyi kapsar[54]. Bunlara hastanın özel hayatına, vücut özelliğine, hastalığına, maddi durumuna, mesleğine ilişkin bilgiler olabilir[55].

B) SIR KAVRAMI VE MESLEK SIRRI

Tarafların sır saklama yükümlülüğünü anlatmaya geçmeden önce, sır ve meslek sırrı kavramlarının açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Sır; genel olarak, herkes tarafından bilinmeyen ve açıklanması sahibinin şeref ve haysiyeti ile diğer menfaatlerine zarar verme tehlikesi gösteren hususlar olarak tanımlanabilir[56]. Diğer bir ifadeyle, sahibinin açıklanmamasında yarar gördüğü ve başkaları tarafından daha önce bilinmeyen hususlara sır denir. Herkesçe bilinen şeyler, sırrın konusu olamaz. Bununla beraber belirli kişiler tarafından bilinen şeyler sırrın konusu olabilir[57]. Şahsiyet haklarından "sır alanı", şahsın, öteki şahısların görmesini, duymasını, bilmesini istemediği, gizli tuttuğu yaşam alanına başkalarının sızmasını ve gizlerini öğrenmemesini, başkalarına aktarmamaları için korunmasını gerekmektedir[58]. Yargıtay'a göre sır kişi-

---

[54] **Ayan, Mehmet,** "Tıbbi Müdahalelerden Doğan Hukuki Sorumluluk", Ankara 1991**,** s. 98.

[55] "…kadının çocuk düşürmesi, evli olmayan kadının hamile kalması, intihar, eşcinsellik, evli eşlerden birinin evlilik dışı cinsel ilişkide bulunması, toplumda ayıplanacak veya tiksinti yaratacak verem, AİDS, frengi gibi hastalıkları ruh hekimine anlatan onur ve saygınlıkla ilgili olay ve bilgiler hakkında yapılan açıklamalar sır sayılabilir", **Aşçıoğlu, Çetin,** "Doktorların Hukuki ve Cezai Sorumluluğu, Ankara 1982, s. 48-49.

[56] **Ulsenheimer, Klaus**, in: Handbuch des Arztrechts, 2010, Pn.1-2; **Donay,** 4; **Karasu, Sinem,** "Hekimin sır saklama Yükümlülüğü", İstanbul 1999, 44; **Doğan, Cahid,** " Hekimin Sır Saklama Yükümlülüğü", in: Sağlık Hukuku Kurultayı, Ankara 2007, 105; **Büyükay**, s. 386.

[57] **Donay**, **Süheyl,** Meslek Sırrının Açıklanması Suçu, İstanbul 1978**,** s. 4.

[58] **Güner, Semih,** Sır Saklama Yükümlülüğü, Ankara Barosu Yayını, S. 3, Ankara 2000**,** s. 312.

sel varlığın bir parçasıdır. " Hayat, beden ve ruh tamlığı, vicdan, din, düşünce ve ekonomik uğraşlar özgürlüğü, şeref, haysiyet, isim, resim, sırlar *hep kişisel varlıklardır"*[59]. Bir olayın sır alanı teşkil edebilmesi için öncelikle iki şartın gerçekleşmesi gerekmektedir. Bunlar; objektif ve sübjektif şartlardır.

1. Objektif Şart

Objektif şarta göre, bir olayın sır alanına ait olabilmesi için, onun üçüncü kişiler tarafından bilinmemesi gerekir[60]. Öyle ki, kişinin kamuya açık hayatında gizlilik söz konusu olamaz. Çünkü her şey kişilerin önünde cereyan etmektedir.

Üçüncü kişilerden gizlenen olay veya davranış, kişinin maddî veya manevî bütünlüğüne ilişkin olabilir[61]. Örneğin, kişi sağlık problemlerinden dolayı geçirdiği cerrahi hadım etme operasyonunu veya vücudunda mevcut olan bir lekeyi veya eksikliği üçüncü kişilerden saklamış olabilir. Bunun yanı sıra kişi geçmişte yazmış olduğu mektupları[62], hatıra defterini veya yazmış olduğu e-mailleri, cep telefonu ile gönderdiği veya kendisine ulaşan mesajları üçüncü kişilerin görmesini veya bilmesini istemeyebilir. Bir olay veya davranışın sır olarak kabul edilebilmesi için ayrıca, bilinmeyen bir olay veya davranış olması gerekir[63]. Bundan dolayıdır ki, kişinin iradesi ile veya iradesi dışında sır alanına girilmişse ve bunun sonucu olarak belli bir hayat alanı başkaları tarafından öğrenilmişse, artık bu olay veya davranış sır olmaktan çıkar[64]. Örneğin, Yargıtay içtihadına göre, kişinin, hatıra defterinin, kendi rızası hilâfına okunması ve mahkeme huzurunda açıklanması durumunda, kişinin sır alanı hukuka aykırı olarak ihlâl edilmiş olur.

---

[59] **İpekyüz, Y, F.,** Türk Hukukunda Hekimlik Sözleşmesi, İstanbul 2006, s. 6, 19 no'lu dipnot'ta;Y. 4.HD., 06.06.1972, 14724/5389.

[60] **Riklin**, **F**, Der Schutz der Persönlichkeit gegenüber eingriffen durch Radio und Fernsehen nach schweizerischen Privatrecht, Diss. Freiburg 1968, s. 197; **Giesker, H.:** Das Recht des Privaten an der eigenen Geheimsphaere, ein Beitrag zur Lehre von den Individualrechten, Zürich 1904, s. 4; **Hubmann, H.,** Das Personenrecht, Köln 1967,s. 236; **Brautlacht, J.,** Schutz der privaten Geheimsphaere, Diss. 1956 Köln. s. 3; **Hotz, K. E.,** Zum Problem der Abgrenzung des Persönlichkeitsschutzes nach Art. 28, Diss. Zürich 1967, s. 70.

[61] **Giesker,** s. 5.

[62] **Hubmann,** s. 237.

[63] **Riklin**, s. 197.

[64] **Riklin**, s. 197–198.

2. Sübjektif Şart

Sübjektif şart ise**,** bir olay veya davranışın sır alanına dâhil olabilmesi için, kişinin bu alanda iradesinin olması gerekliliğidir[65]. Kişinin sır saklama iradesi onun beyanlarından ve davranışlarından anlaşılabilir. Kişi, kendisine ait bir konuyu arkadaşına veya güvendiği bir kimseye sır olduğunu ve açıklanmaması gerektiğini belirterek söylerse, bu durumda, kişinin sır iradesi kendi beyanlarında ortaya çıkar.

Hekim ve özel sağlık kurum ve kuruluşlarının işleticilerinin mesleklerinin icrası sırasında öğrendikleri, gerek tıbbî, gerek tıbbî olmayan; hastanın kendinden, hısımlarından gerek doğrudan, gerekse dolayısıyla öğrendikleri hususlar da sır olarak kabul edilir [66]. Hekimlik gibi kişinin yaşam alanına giren mesleklerde kişinin gizli ve özel sırları hakkında edinilen bilgilerin " meslek sırrı" olarak saklanması zorunludur. Aksi takdirde " sır sahibinin kişilik haklarına" saldırı olacağından sağlık çalışanının cezai ve hukuki sorumluluğu doğar[67].

C. MESLEK SIRRI

Meslek sırrı, doğrudan doğruya meslekleri sebebiyle kendilerine tevdi edilmiş veya mesleklerinin icrası sırasında bir sırra vakıf olan kilise mensupları, avukatlar, müdafiler, noterler, borçlar hukuku hükümleri gereği sır saklaması gereken denetçiler, hekimler, diş hekimleri, eczacılar, ebeler ve bunların yardımcıları mesleki sırra sahiptirler[68]. Sır teşkil eden hususun bir meslek sahibi tarafından, mesleğini icra sırasında öğrenilmesi olarak tanımlanabilir[69]. Meslek, genel olarak kişilerin hayatlarını kazanmak için yaptıkları faaliyet olarak tanımlanmaktadır[70]. Bu nedenle belirli bir meslek icra ettiği kabul edilen tüm kişilere tevdi edilen veya bunların bu mesleklerini icra ettikleri sırada

---

[65] **Bucher, A.,** Natürliche Personen und Persönlichkeitsschutz, 3. Auflage, Basel/Genf/München 1999, 162; **Riklin**, s. 198; **Schumacher,** R; Die Presseäusserung als Verletzung der persönlichen Verhältnisse, insbesondere ihre Widerrechtlichkeit, Diss. Freiburg, 1960, s. 133**; Giesker,** s. 4 vd.; **Hubmann,** s. 236-237.

[66] **Aşçıoğlu,** s. 47; **Langmack,** s. 455.

[67] **Uysal, E**., Malpractis Tıbbi Girişimler Nedeniyle Hekimin ve Sağlık Çalışanlarının Ceza ve Tazminat Sorumluluğu, Güncel Gastroentoloji, A.Ü. Tıp Fakültesi Endoskopi Ünitesi, 2006, s. 78.

[68] **Langmack, Hans, "**Ceza Hukuku Açısından Hekimin Sır Saklama Yükümlülüğü", TE. Yurtcan, Erdener, İÜHFM, S. 1-4, İstanbul 1974**,** s. 451.

[69] **Donay,** s. 11; **Taşkın Ahmet,** "Organ ve Doku Nakillerinde Hekimin Cezai Sorumluluğu, Ankara 1997, s. 111-112; **Karasu,** s. 46.

[70] **Donay,** s. 7.

öğrendikleri sırların açıklanması meslek sırrının açıklanması suçunu meydana getirir[71]. Sır teşkil eden durumların nitelik olarak "Meslek Suçu" olabilmesi için iki şartın gerçekleşmiş olması gerekir. Bunlar;

1. SIRRIN HEKİMLİK MESLEĞİ İLE DOĞRUDAN İLGİLİ OLMASI

Sırrın mesleğin icrası sırasında öğrenilmesi yeterli olmayıp, icra edilen meslek ile doğrudan ilgisinin olması gerekir. Ağır cinsel sorunlara sahip bir kimsenin hadım edilme isteği ile başvuran hasta, bütün problemlerini, başkalarına anlatmayacaklarına olan güveninden dolayı hekime anlatır. Hekime veya hekimlere karşı beslenilen bu güven ilişkisi, sonucu hekim, söz konusu bilgileri üçüncü şahıslara anlatmamakla yükümlüdür. Aksi takdirde sorumluluğu doğar. Ancak, hekimin bir dostunun şahsına ilişkin sorunları dostane ilişkiye dayanarak hekime anlatmasında hekimin söz konusu ilişkiye aykırı davranmasında meslek sırrını ifşa söz konusu değildir[72].

Meslek sırrının konusu, hekimin doğrudan doğruya hastasına karşı söz konusudur. Hekim, hastasının eşinin ağır hastalığını öğrenmesi durumunda onu bu durum, sır saklama yükümlülüğü açısından bağlamaz. Ancak, hastanın bulaşıcı bir hastalığı varsa ve bu durum ailenin diğer üyelerine de sirayet etmiş veya edebilecek durumda ise, hekimin hastası dışında diğer kişilerin hakkında öğrenmiş olduğu bilgiler de, meslek sırrı kapsamında değerlendirilmektedir[73]. Bunun yanı sıra bir olayın meslek sırrı olabilmesi için gerçek vakalara dayandırılması gerekir[74] Şizofreni hastasının her an gördüğü hayalleri bilmesine rağmen hekimin, hasta aleyhine sır sakamla yükümlülüğüne dayanılamaz.

2. SIRRIN HEKİMLİK MESLEĞİNİN İCRASI SIRASINDA TEVDİ EDİLMESİ VEYA ÖĞRENİLMESİ

Meslek ile sırra vakıf olma arasında zaruri bir illiyet ve sebebiyet bağı olmalıdır[75]. Hekimin hastasına ait sırları öğrenmesi iki şekilde mümkündür. Bi-

---

[71] **Donay**, s. 7; **Doğan,** s. 107.

[72] **Donay,** s. 8.

[73] **Sert, Gürkan,** " Sağlık Hizmetlerinde Meslek Sırrı ve Tanıklıktan Çekinme", Uluslar arası Katılımlı 3. Ulusal tıp Birliği Kongre Kitabı, C. 2. Bursa, 2003, s. 856-857

[74] **Donay,** s. 8-9.

[75] **Çağlayan, M. Muhtar,** " Meslek Sırrı" , Adalet dergisi, Adalet Bakanlığı Yayınları, Y. 68, S. 5-6, Ankara 1997, s. 132, 311.

rinci ihtimal, hekim hastaya ait anamnez alma onun öyküsünü dinleme durumunda hasta tarafından hekime gerekli bilgiler verilir. Çünkü hekime başvuran hasta zorunlu olarak yaşamı ve sağlığı ile ilgili tüm bilgileri vermek zorundadır, aksi takdirde hekim teşhis ve tedavide yanılabilir. Hasta öyküsü daha ziyade psikolojik rahatsızlıklarda söz konusu olur. Bu tür rahatsızlıklara bağlı olarak cinsel sapkınlıklara duçar olan kişilerin kendileri tarafından bizzat sorunlar anlatılır ve hekimler söz konusu bilgilere ilk ağızdan öğrenmiş olurlar.

Bunların yanı sıra ikinci ihtimal ise, hasta kendisi bizzat hekime bilgileri vermemiş olabilir. Ancak, hekimlerde mesleklerini uygularlarken hastalarının bedeni, ruhî, ahlakî kusur ve sakatlıklarına tanık olabilirler[76]. Örneğin, hekimin hastası adına yaptığı deneyler veya terapiler sonucu hastanın cinsel problemleri ve bu problemlerin ileride doğuracağı sonuçları hekim öngörebilir. Bu durumda, hekimin öğrenmiş olduğu bilgiler, sır sakamla yükümlülüğüne dâhil bilgilerdir.

Hekimler, yüklendikleri bağlılık borcu nedeniyle mesleklerini yerine getirirken hastalarına ait öğrendikleri sırları saklamak zorundadırlar. Sır sayılan bilgilerin ve gözlemlerin açıklanması hastanın hatta hasta yakınlarının kişilik hakkına saldırı olur ve hekimin sorumluluğunu gerektirir[77].

Meslek sırrı, Türk Tabipler Birliği'nin üyesi olduğu Dünya Hekimler Birliği'nin 1948 Cenevre, 1957 İstanbul, 1981 Lizbon ve 1983 Venedik Bildirgelerinde de, hekimin öldükten sonra bile hastasına ait sırları saklamaya özen göstermesi gerektiğine işaret edilmektedir.

IV. HASTA-HEKİM ARASINDAKİ İLİŞKİNİN HUKUKİ DAYANAĞI VE SIR SAKLAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN KAYNAĞI

A. GENEL OLARAK

Hasta- hekim arasındaki ilişki Türk hukukunda istisnalar dışında vekâlet sözleşmesi olarak nitelendirilmektedir. Hekim, hasta ile yapmış olduğu sözleşmede, mesleği gereği hastanın teşhis ve tedavisini gerçekleştirmeyi üstle-

[76] **Demirel, B.,** Hekimin Yasal Sorumlulukları**,** Gazi Üniversitesi Adli Tıp Anabilim Dalı, **www.gmjournal.net/uploading/2005/2005+cilt16+sayi2.pdf.U.t.UT.** 26.10.2008, s. 101; **Işık, A. F:** Acil Durumlarda adli Tıp Sorunları, Acil Durumlarda Tanı ve Tedavi, Ankara 1995, s. 542-553.

[77] **Aşçıoğlu,** s. 47.

nir. Hekim burada hastanın tamamen iyileşmesini üstlenmez. Vekâlet sözleşmesinde hekim işin görülmesinden sorumludur. Yoksa sonucun gerçekleşip gerçekleşmemsinden sorumlu değildir. Ancak hekim vekâlet sözleşmesi gereği, işini hastanın menfaatine uygun olarak yerine getirmekle yükümlüdür (BK. m. 386/I).

Hadım etme işlemi de bir tıbbi müdahaledir diğer müdahalelerde olduğu gibi bu işlemleri de hekimler gerçekleştireceklerdir. Hekimlerin devlet hastanelerinde ve özel hastanelerde çalışmalarına göre hekimle hasta arasındaki ilişkinin hukuki boyutu da değişmektedir. Hekimlerin cerrahi veya kimyasal hadım etme işlemini hastaya karşı üstlenmiş olmaları halinde, hekim-hasta arasındaki ilişki **istisna sözleşmesi**dir[78]. İşi yüklenen sıfatıyla hekim, hastasına karşı gerçekleştireceği müdahaleyi sadakat ve özen borcu altında gerçekleştirir[79]. Çünkü hekim burada hastasına, bir sonucu üstlenmektedir. İstisna sözleşmelerinin konusu, bir sonucu oluşturmak, mevcudu değiştirmek veya mevcudu yok etmektir[80]. Hekim burada bir sonucu üstlenip hastasına ilişkin gerekli olan bilgileri de öğrenerek tıbbi müdahaleyi gerçekleştirmektedir. Ancak bunların yanı sıra hekim gerçekleştireceği ameliyatta sonucu üstlenmemişse bu durumda, vekâlet sözleşmesi söz konusu olur[81]. Hekim burada sadece üstlendiği işi yapar sonucun gerçekleşip gerçekleşmemesinden sorumlu değildir.

Hekim ve hasta arasındaki ilişki ne olarak nitelendirilirse nitelendirilsin, hekim- hasta arasında hep bir güven ilişkisi söz konusudur. Hadım etme işleminde de, taraflar arasında bir güven ilişkisi söz konusudur. Söz konusu ilişki iki yönlüdür. Birincisi, hastanın hekimin, gerekeni yaparak sonucu gerçekleştireceği, ikincisi ise, hekimin tıbbi müdahale dolayısıyla kendisi ile ilgili sır niteliği taşıyan bilgileri başkalarına anlatmayacağına olan güvenidir.

---

[78] **Sert, Gürkan/Görkey, Şefik,** "Diş Hekiminin Tedavi Sözleşmesinden Doğan Sorumluluğu, Türk Diş Hekimleri Birliği Dergisi, S. 75, Haziran 2003, s. 26**; Hancı, İ. Hamit,** "Malpraktis, Tıbbi Girişimler Nedeniyle Hekimin Ceza ve Tazminat Sorumluluğu, Ankara 2002; **Aşçığoğlu,** s. 125.

[79] Y. 13. HD. 05.04.1993 T., 1993/131 E., 2741 K.; Yargıtay*," ...diş protezi ve dolgu gibi hekimin diş tedavisinde sonuç üstlendiği alanlarda hekim hasta arasındaki sözleşmenin istisna olduğu görüşündedir",* Y.15.HD, 20.12.1977., 1977/1167E., K. 2307.

[80] **Aral, Fahrettin**,"Borçlar Hukuku Özel Hükümler", Ankara 2007, 315; **Gauch, Peter**, " Der Werkvertrag" Zürich 1996, pn, 31.

[81] **Tandoğan, II** s. 359-360; **Aral,** s. 391.

B) SIR SAKLAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN HUKUKİ DAYANAKLARI

Hekimin hastalarına uyguladığı tıbbi müdahale dolayısıyla hastaları hakkında elde ettiği bilgileri saklama yükümlülüğü mevcut hukuk alanımızda da düzenlemelere tabi tutulmuştur. Düzenlemeler, Anayasa, Türk Medeni Kanunu, Borçlar Kanunu, Türk Ceza Kanununda ve Mesleki Mevzuatta sır saklama ile ilgili düzenlemeler bulunmaktadır.

1) Anayasa ve Türk Medeni Kanununda Sır Saklama Yükümlülüğü

Türk Anayasasında ve Medeni Kanununda hekimin sır saklama yükümlülüğünü açıkça düzenleyen her hangi bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak Anayasamızın 17. maddesinde, " *herkesin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir"* hükmü ile yine Anayasamızın 20. maddesinde "*herkesin özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahip olduğu ve özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamayacağı"* ifade edilmiştir. Hekim hadım etme işlemi sırasında hastasına yönelik öğrendiği bilgileri örneğin, hastanın aşırı cinsel fantezileri, bu fanteziler dolayısıyla etrafındakilere karşı giriştiği tecavüz fiillerini öğrenen psikiyatrist tıbbi zorunluluklar olmadıkça diğer hekimlere söyleşememekle yükümlüdür. Aksi halde, hastanın anayasal hakkı olan özel hayatının ihlali söz konusu olur.

Ülkemizde son dönemlerde gerçekleştirilen anayasa değişikliği sonrası Anayasa'nın 20. maddesine kişisel verilerin korunması ile ilgili bir hüküm eklenmiştir. Buna göre, " *1) Herkes, kendisiyle ilgili kişisel bilgi ve verilerin korunması hakkına sahiptir. 2) Bu bilgiler, ancak kişinin açık rızasına veya kanunla öngörülen meşru bir sebebe dayalı olarak kullanılabilir. Herkes, kendisi hakkında toplanmış olan veya kayıtlarda yer alan bilgilere erişme, bunlarda düzeltme yaptırma ve bu bilgilerin amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenme hakkına sahiptir*". Düzenlemesiyle, hastaların hekimlere karşı sır saklama yükümlülüğüne dayanarak anayasal talepleri kuvvetlendirilmiş oldu.

Türk Medeni Kanununda ise, sır saklamaya ilişkin herhangi bir özel düzenleme bulunmamasına rağmen, MK. 23, 24 ve 25. maddelerde kişiliğin korunması ile ilgili genel hükümler yer almıştır. Bu hükümlere dayanılarak hekimin sorumluluğu yoluna gidilebilir. MK. 23 ve 24'e göre kişilik hakları hukuka aykırı ihlal edilen ilgili kişi m. 25 göre, maddi manevi tazminat talep edebi-

leceği gibi tazminat dışında kınama, cevap ve düzeltme gibi haklarını da kullanabilir.

2) Türk Borçlar Hukukunda Sır Saklama Yükümlülüğü

Hadım etme işlemlerinde hasta hekim arasındaki sözleşmeye kural olarak istisna sözleşmesinin kurallarının uygulanacağını daha evvel belirtmiştik. Ancak hasta hekim arasındaki ilişkilerin genel olarak vekâlet sözleşmesi hükümlerine tabi olduğu da aşikârdır. İstisna ve vekâlet sözleşmesinde açık bir şekilde sır saklama yükümlülüğü düzenlenmemiştir. Ancak Vekâlet sözleşmesinin 390. maddesinde yer alan vekilin sadakat yükümlülüğünden hareketle, bu hükmün sır saklama yükümlülüğünü de içerdiği kabul edilebilir. Buradan hareketle sır saklama yükümlülüğü, asli bir edim olarak düzenlenmeyip tali bir edim olarak yer almıştır.

Borçlar Kanunu Tasarısında da, vekilin sır saklama yükümlülüğü ayrı bir yükümlülük olarak yer almamıştır. Ancak uygulamadaki gibi tasarının 511. maddesinde, sadakat yükümlülüğü vekil için açıkça düzenlenmiştir. Buna karşılık, tasarıda "Genel Hizmet Sözleşmesi" başlığı 400/IV'de işçinin sır saklama yükümlülüğüne açıkça yer verilmiştir. Buna göre, *"işçi iş gördüğü sürece öğrendiği, özellikle üretim ve iş sırları gibi bilgileri, hizmet ilişkisinin devamı süresince kendi yararına kullanamaz veya başkalarına açıklayamaz. İşverenin haklı menfaatinin korunması için gerekli olduğu ölçüde işçi, hizmet ilişkisinin sona ermesinden sonra da sır saklamakla yükümlüdür"* düzenlemesinde işçi için sır saklama yükümlülüğü düzenlenirken vekâlet akdinde bu düzenlemeye yer verilmemiştir. Ancak burada sadakat yükümlülüğünün içerisinde her zaman bir sır saklama yükümlülüğü yer alacağından hareketle vekilin sorumluluğuna gidilebilir.

3) Türk Ceza Hukukunda Sır Saklama Yükümlülüğü

Eski Türk Ceza Kanunun (eTCK) 198. maddesinde '*bir kimse resmi mevki veya sıfatı veya meslek ve sanatı icabı olarak ifşasında zarar melhuz olan bir sırra vakıf olup da meşru bir sebebe müstenit olmaksızın o sırrı ifşa ederse mahkûm olur*' denilmiştir. Yeni TCK'da 198. maddeyi karşılayan bir hüküm yoktur. Dolayısıyla meslek faaliyeti nedeniyle hastaya zarar verecek bir sırra vakıf olan hekimin bu sırrı ifşası başka bir suç oluşturmuyorsa (örn. görevi kötüye kullanma TCK m.257) hekimin cezai sorumluluğu olmayacağı ilk ba-

kışta düşünülebilir[82]. Ancak, TCK Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar başlığı altında 136. maddede, kişisel verileri, hukuka aykırı olarak bir başkasına veren, yayan veya ele geçiren kişinin, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı hükme bağlanmıştır[83]. Bu genel nitelikteki düzenlemeye ek olarak TCK 137 /I b. bendinde, bu suçun belli bir meslek ve sanatın sağladığı kolaylıktan yararlanmak suretiyle işlenmesine daha ağır (yarı oranında arttırılır) ceza öngörülmüştür. Dolayısıyla bir hekimin, mesleki faaliyeti sırasında hastası veya yakınları hakkında öğrendiği kişisel bilgileri açıklaması, sır saklama yükümlülüğünün ihlâli olup, cezai yaptırıma tabi olabilecektir.Kanun metninde yer verilen kişisel bilgi, sır kavramından daha geniş yorumlanmaya müsaittir.

Türk Ceza Kanununun 136. maddesinde yer verilen eski Kanundaki sır kavramı yerine kullanılan "kişisel veri" kavramı, Kişisel Verileri Koruma Kanununda yer alan Hassas Kişisel Veriler tanımında yer almaktadır. Kanun metninde yer alan bazı özelliği olan kişisel veriler hakkında kesin işlem yasağı söz konusudur. Bundan dolayıdır ki, söz konusu kişisel veriler belli zorunluluklar (tıbbi zorunluluklarda bunarlın arasında sayılmışlardır) olmadıkça hekimler tarafından dahi işlenemezler. Bu tür kişisel veriler koruma zırhına adeta bürünmüşlerdir. Ancak hadım etme işlemi sırasında hastanın çok önemli fiziksel ve psikolojik sırlarını öğrenen hekim öğrendiği hassas olan özelliği taşıyan kişisel verileri işlediği el ile veya bilgisayar vasıtasıyla işlediği kişisel verileri tıbbi zorunluluk olmadığı müddetçe hekim arkadaşlarına dahi bildirmelidir. Konsültasyon söz konusu olduğunda ise, eğer kendisine danışılacak hekim hastanın hadım edilme işleminin herhangi bir aşamasında yer alacaksa dosya kendisine tamamıyla verilir. Ancak kendisine danışılacak hekim hastaya uygulanan hadım etme işlemi ile ilgili olmayan bir alanda bilgisine başvurulmuşsa, söz konusu hekim sadece kendisiyle ilgili olan dosyanın ilgili alanını görebilir. Dosya tamamıyla danışılacak hekime verilemez.

Genelde ve özellikle sağlık mesleği mensuplarınca hasta-hekim ilişkisinin, Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanunun uygulama alanına gireceği şüphe ile karşılansa ve hastanın müşteri olarak değerlendirilemeyeceği kabul edilse de, söz konusu Kanunun, uygulama şartlarının varlığı halinde hasta-hekim ilişkisine de uygulanabilir. Özellikle sağlık hizmetinin ücret karşılığı

[82] **Zeytin, Zafer,** " Hekimin Sır Saklama Yükümlülüğü**"** www. medmagazin.com.tr/mm-hekimin-sir-saklama-yukumlulugu-h-40136.html, UT. 01.05.2010.

[83] **Hakeri, Hakan,** "Tıp Hukuku", Ankara 2007, s. 474.

mal ve hizmet piyasasına sunulması, hasta-hekim ilişkisinde TKHK uygulanabileceğini göstermektedir. Bu halde hekimin hastası hakkındaki sırları açıklaması TCK 239. maddesi kapsamına girebilecektir. TCK m.239, müşteri sırrı niteliğindeki bilgi ve belgelerin açıklanmasını yasaklamıştır[84].

Hekimin sır saklama yükümlülüğü CMK m.46 / I b. bendi ve HMUK m.254/4 fıkrasına göre hekimlere tanınan tanıklıktan çekinme hakkı ile de pekiştirilmiştir. Hekim kendisine tanınan bu hakkı kullanmaktan, ceza veya hukuk davasında bu haktan, bu hakkın tanınması ile korunan hastanın hukuka uygun rızası ile vazgeçebilir. Aksi takdirde hekimin, cezai veya hukuki sorumluluğu doğabilecektir.

4) Mesleki Mevzuatta Sır Saklama Yükümlülüğü

Hekimin sır saklama yükümlülüğü, Tıbbi Deontoloji Nizamnamesinin 4. maddesinde; *"Tabip ve diş tabibi, meslek ve sanatının icrası vesilesiyle muttali olduğu sırların, kanuni mecburiyet olmadıkça ifşa edemez. Tıbbi toplantılarda takdim edilen veya yayınlarda bahis konusu olan vakalarda, hastanın hüviyeti açıklanamaz"*. Aynı şekilde Hasta Hakları Yönetmeliği'nde de yasal istisnalar dışında hastaların sağlık durumları hakkında bilgi verilmesinin yasaklanabileceğine yer verilmiştir. Buna göre; *"İlgili mevzuat hükümlerine ve hastalığın mahiyetine göre yetkili mercilerce alınacak tedbirlerin gerektirdiği haller dışında; hasta, sağlık durumu hakkında kendisine veya ailesine veya yakınlarına bilgi verilmemesini isteyebilir"* (m.20).

Sır saklama sadece, hastaya hadım etme tıbbi müdahalesini gerçekleştiren hekimin yükümlülüğü olmayıp sağlık kurumları ve sağlık çalışanları da, hasta ile ilgili olarak edindiği bilgileri ancak kanunun izin verdiği hallerde açıklayabilir. Bu durum, Hasta Hakları Yönetmeliğinin 23. maddesinde üç bent halinde düzenlenmiştir. Söz konusu düzenleme, hastanın mahremiyet hakkı çerçevesinde ele alınabilecek bir hükümdür. Buna göre, *" Sağlık hizmetinin verilmesi sebebiyle edinilen bilgiler, kanun ile müsaade edilen haller dışında, hiçbir şekilde açıklanamaz" (m. 23/I)*. Bu hükmün amacı, hastalara ait bilgilerin saklanması dolayısıyla herkes tarafından söz konusu bilgilerin elde edilmesinin önlenmesidir.

[84] **Zeytin, Zafer**, www.medimagazin.com.tr/mm-hekimin sir-saklama-yukumlulugu-h-40136, UT. 02.05.2010.

Hastanın hastalığı ile ilgili bilgilerin açıklanması konusunda vereceği rıza, kişilik haklarının ihlaline sebebiyet verecekse, bu durumlarda açıklama yapan sağlık mensupları da sorumlu olacaklardır. Bu durum Hasta Hakları Yönetmeliğinin ilgili maddesinde *"Kişinin rızasına dayansa bile, kişilik haklarından bütünüyle vazgeçilmesi, bu hakların başkalarına devri veya aşırı şekilde sınırlanması neticesini doğuran hallerde bilginin açıklanması, bunları açıklayanın sorumluluğunu ortadan kaldırmaz" (m. 23/II*) biçiminde düzenlenmiştir. Sır saklama yükümlülüğüne tabi bir diğer durum ise, "*kanundan veya diğer hallerden kaynaklanan bir zorunluluk bulunmadıkça, hastaya zarar verecek bilgilerin açıklanmasının yasaklanmasıdır. Bu yasağın yanı sıra, söz konusu bilgileri hastaya açıklayan sağlık personelinin de hukuki ve cezai sorumluluğu söz konusudur"* (m.23/III). Bu hüküm MK. m. 23/II ile paralellik arz etmektedir. Bu düzenlemelerde, Amsterdam Bildirgesi m.4/II ve Lizbon Bildirgesi II m. 8Ib ile benzerlik göstermektedirler[85].

Hekimler mesleklerinin gereği olarak diğer hekimlerle bilgi alış verişinde bulunduğu tıp kongrelerinde ve diğer akademik araştırmalarında hastanın kimlik bilgileri kendisinin rızası olmadan açıklayamaz (m. 23/IV). Bu kuralın aksine davranmak hastanın TMK. m. 24- 25 ve BK. m. 49 anlamında özel hayatın korunmasının bir ihlalini teşkil eder. Hasta hakları yönetmeliği m. 21'e göre; *"hastanın mahremiyetine saygı gösterilmesi esastır. Hasta mahremiyetinin korunmasını açıkça talep edebilir. Her türlü tıbbi müdahale, hastanın mahremiyetine saygı gösterilmek suretiyle icra edilir.*

Mahremiyete saygı ve bunu isteme hakkı;

a) *Hastanın sağlık durumu ile ilgili tıbbi değerlendirmelerin gizlilik içinde yürütülmesini,*

b) *Muayeneni, teşhisin, tedavinin ve hasta ile doğrudan teması gerektiren diğer işlemlerin makul bir gizlilik ortamında gerçekleştirilmesini,*

c) *Tıbben sakınca olmayan hallerde yanında bir yakınının bulunmasına izin verilmesini,*

d) *Tedavisi ile doğrudan ilgili olmayan kimselerin, tıbbi müdahale sırasında bulunmamasını,*

[85] **Sert, G., "** Hasta Hakları", Babil Yayınları, İstanbul 2000, s. 148-149.

e) *Hastalığın mahiyeti gerektirmedikçe hastanın şahsi ve ailevi hayatına müdahale edilmemesini,*

f) *Sağlık harcamalarının saklı tutulmasını kapsar.*

Ölüm olayı mahremiyetin bozulması hakkını vermez.

Eğitim verilen sağlık kurum ve kuruluşlarında, hastanın tedavisi ile doğrudan ilgili olamayanların tıbbi müdahale sırasında bulunması gerekli ise; önceden veya tedavi sırasında bunun için hastanın ayrıca rızası alınır"

Hasta Hakları Yönetmeliğinin bu maddesinde hem bedensel mahremiyet hem de hastaya ilişkin bilgilerin korunmasına yönelik düzenleme bulunmaktadır. Hadım etme işleminde, kendisine başvurulan psikiyatrist hekimin çalışmalarını gizlilik içinde yürütmesi gerekmektedir. Eğer hastanın sağlık durumu yapılan seanslar sonrası düzelme göstermeyip hadım etme işlemini gerekli kılar mahiyette ise, hasta bütün dosyasıyla gizli bir şekilde cerrah olan hekime yönlendirilir. Söz konusu hekimde teşhis ve tedavi işlemini gerekli gizlilik içinde sürdürmelidir. Örneğin, hadım etmeyi gerektiren hallerin söz konusu olduğu durumlarda, hastanın bizzat alınan anamnezinde yer alan bilgiler kanunen açıklanması gerekli haller dışında mutlak hekimin sır saklama yükümlülüğü doğrultusunda, hastanın kişisel bilgileri özenle saklanmalıdır. Bu bilgiler, tedavide yer alan hekim veya tedavi ile ilgili yer alan yardımcı personelde hastanın bilgilerini üçüncü kişilere açıklamamakla yükümlüdürler. Araştırma hastanelerinde tıp öğrencileri genelde çalışmalara katılmaktadırlar. Bu kişiler dahi eğer hadım etme işleminin gerçekleşme aşamalarında yer almışlarsa burada öğrendiklerini başkalarına açıklamamakla yükümlüdürler.

Hadım edilen hasta daha sonra hayatını kaybettiğinde de hekimin sır saklama yükümlülüğü devam eder. Ancak hekim hasta ile veya yakınları ile çok önemli bir davada tek tanık olarak dinlenecekse, bu duruda sır saklama yükümlülüğü ortadan kalkar. Örneğin, hadım etme işlemini gerçekleştiren hekim daha sonra ölen hastasının miras davasında olayı aydınlatacak tek tanık ise, gerçeği anlatmalıdır. Örneğin, hekimin alkolik hastasının bunalım sonucu evini yakması durumunda sigorta şirketi sorumlu olarak ölen kişinin ayrı yaşayan eşini sorumlu tutarak ödeme yapmaktan kaçınmaktadır. Dul kalan eş çaresiz olarak ödemeye zorlanması durumunda, ölen eşin durumunu bilen tek kişi olarak hekim ölen hastasının sır mahiyetindeki durumunu mahkeme he-

yetine anlatması durumunda hekimin sır saklama yükümlülüğünün ihlal edilmediğine mahkeme karar vermiştir[86].

Uluslararası alanda hekimin sır saklama yükümlülüğü ile ilgili çıkarılan bildirgelere paralel olarak Türk Tabipler Birliği tarafından kabul edilen " Hekimlik Meslek Etiği Kuralları" içinde de *"sır saklama yükümlülüğü" düzenlenmiştir.* Buna göre, *"Hekim, hastasından mesleğini uygularken öğrendiği sırları açıklayamaz. Hastanın ölmesi ya da o hekimle ilişkisinin sona ermesi, hekimin bu yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Hastanın onam vermesi ya da sırrın saklanmasının hasta ya da öteki insanların yaşamını tehlikeye sokması durumunda, hastanın kişilik haklarının zedelenmemesi koşuluyla, hekim bu sırrı saklamakla yükümlü değildir. Yasal zorunluluk durumlarında hekimin rapor düzenlemesi de, meslek sırrının açıklanması anlamına gelmez. Hekim, tanık ya da bilirkişi olarak mahkemeye çağrıldığında olayın meslek sırrı olduğunu ileri sürerek bu görevden çekilebilir".*

Türk Tabipler Birliği'nin genel Meslek Etiği Kurallarının yanı sıra, Türkiye Psikiyatri Derneği'nin 22 Haziran 2002 tarihinde 1. Olağan Genel Kurulunda karara bağlanan "Ruh Hekimliği(Psikiyatri) Meslek Etiği Kuralları" da psikiyatri hekiminin sır saklama borcunu düzenlemektedir (m. 6).Buna göre, "*Herhangi bir psikiyatrik muayene ve sağaltım altındaki kişiyle ilgili bütün bilgiler hasta-hekim ilkeleri çerçevesinde saklı tutulmalıdır. Bu bilgi yalnızca hastanın ruh sağlığını korumak ve geliştirmek amacı ile ve hastanın oluru alınarak gerektiğinde ve hastanın yararı için gereken ölçüde aile ile paylaşılabilir ya da başka uzman hekimlerle danışma amacı ile kullanılabilir. Ruh hekimleri, kişisel haklar, tedavi hakkı, yanlış mesleki uygulamalar vb. durumlarla ilgili olarak hastasının yararı söz konusu olmadıkça, kendi siyasal, yönetsel, medyatik ya da maddi çıkarları, akademik, meslekî veya kişisel yararları doğrultusunda hastasıyla ilgili bilgileri açıklamamalıdır.*

Hasta hekim ilişkisi içinde edinilmiş olan bilgiler gerekli görüldüğünde mahkemede tanıklıktan ya da bilirkişilikten çekilmek için bir gerekçe oluşturabilir. Kişinin özel yaşamı, özel ilişkileri, savunma düzenekleri gibi psikolojik yapısıyla ilgili özel bilgiler istenildiğinde bunların mahkemede sunulması kişinin açık ve anlaşılır iznine bağlıdır. Ruh hekimi, kişi için yararlı olmadı-

[86] OLG Naumburg, Beschl. V. 9.12.2004-4W 43/04, NJW 2005, 2017; BGH NJW 1983, 2627; BayObLG NJW 1987, 1492.

ğını düşündüğünde, kişi izin vermiş de olsa, bu tür bilgileri açıklamak zorunda olmadığını bilmelidir.

Gizlilik kuralı ancak hastanın kendisine ya da çevresine ciddi bedensel, ruhsal ya da ekonomik zarar verme olasılığı varsa bozulabilir. Ruh hekimi gizlilik ilkesini bozmayı gerektirecek önemde bir durumla karşılaşmışsa, olabiliyorsa meslektaşları ile de danışarak, uygun göreceği yerlere ya da kişilere açıklama yapmak zorunda kalabilir. Bu durumlarda ruh hekimi bundan sonra atacağı adımla ilgili olarak koşullar elveriyorsa önce hastayı uyarmalıdır.

Ruh hekimi hastasının tanınmasına yol açacak ya da olası davranışlarının tahminine ilişkin herhangi bir bilgiyi, başkalarına ya da herhangi bir kuruluşa veremez. Kişi adı, kimlik bilgileri, yüz görünümü gibi kişiyi tanıtacak tüm özelliklerin gizlenmesi koşuluyla, bilimsel bir tartışmada, eğitim süresinde, denetim ve konsültasyon amacı ile hekimler arasında hastalıkla ilgili bilgilerin aktarılması bu kuralın dışındadır. Yasal zorunluluk durumlarında hekimin rapor düzenlemesi meslek sırrının açıklanması anlamına gelmez".

Hekimlerin ve psikiyatri hekimlerinin yanı sıra eczacıların da, sır saklama yükümlülükleri bulunmaktadır. Türk Eczacılar Deontoloji Tüzüğünün 4. maddesine göre, *"Eczacı meslek ve sanatının icrası sırasında öğrendiği sırları, kanuni sorumluluk olmadığı sürece ifşa edemez"*. Hasta, tedavisine bağlı olarak ilaçlarını temin ederken eczacılara ya da onlarla birlikte çalışanlarla irtibat kurmak zorundadır[87]. Eczacılar da aynen hekimler gibi reçeteler dolayısıyla öğrenmiş oldukları hastalara ait bilgileri sır saklama yükümlülüğü dâhilinde saklamakla yükümlüdürler[88]. Eczacıların yanı sıra, kendilerine yardım etmek maksadıyla görev alan yardımcı kişilerinde sır saklama yükümlülükleri söz konusudur[89].

Eczacılar yanlarında çalışan kalfaların yanı sıra, eczanede bulunan ziyaretçiler, özel şahıslar, diğer servis elemanları, ilaç mümessilleri ve eczane ile ilgili olmayan şahıslarda sır saklama yükümlüsüdürler[90]. Ayrıca reçete mahre-

---

[87] **Sert,** s. 190.

[88] **Belgesay, M.R,** Doktorun Hukuki Borçları, İÜHFM, C. 11, S. 3-4, 1946, s. 200- 208. **(Doktor),** s. 127.

[89] **Sert, G.,** Sağlık Hizmetlerinde Meslek Sırrı ve Tanıklıktan Çekinme, 3. Ulusal Tıp Birliği Kongre Kitabı Cilt 2, Bursa 2003 **(Tanıklıktan Çekilme)**, s. 858.

[90] **Değer, M.,**"Hastane Eczacılığında Sır", Türkiye Klinikleri Tıp Etiği Hukuk- Tarihi Dergisi, C. 5, S. 3, Ankara 1997 s. 135.

miyetinin sağlanabilmesi için, 02 Kasım 2007 T. ve 26688 sayılı RG' de yayınlanan Eczaneler ve Eczane Hizmetleri Yönetmeliği'nin 22. maddesine *"Internet, faks, telefon, kurye, komisyoncu ve benzeri yollarla eczanelere gelen reçeteler kabul edilemez. Eczanelere bu yolla gelen ilaç talepleri kabul edilemez"* fıkrası eklenmiştir. Bu eklemeyle reçete mahremiyeti ve kişilerin özel yaşamlarının teminat altına alınması amaçlanmıştır.

Bunların yanı sıra, hekimin, hastasına ait kayıt belgeleri diğer hekimlere ve sağlık kuruluşlarına verip veremeyeceği konusu sır saklama yükümlülüğü kapsamında olaya bakıldığında önem arz etmektedir. Özellikle hadım etme operasyonlarında, pahalı röntgen ve MR çekimlerinin diğer hekimler sağlık kuruluşları tarafından zaman kaybı ve ek masrafları önlemek açısından diğer hekimlere ve sağlık kuruluşlarına verilmesi gerekir. Ancak, herhangi bir talep ve gereklilik olmaksızın ilgili filmlerin verilmesi hukuka aykırılık teşkil eder[91]. Bu durum da, hekimin ve sağlık kuruluşunun sorumluluğu söz konusu olur.

V. HEKİMİN SIR SAKLAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN İSTİSNALARI

A. GENEL OLARAK

Sır saklama yükümlülüğü, kural olarak bütün üçüncü şahıslara karşı geçerlidir. Hekim, diğer hekimlere ve hastanın yakınlarına dahi, tedavinin geleceği zorunlu kılmadıkça sır sayılan hususları açıklamamalıdır[92]. Bilimsel tebliğlerde de hastanın anonimliği korunmalıdır[93].

B. ŞAHİTLİK VE BİLİRKİŞİLİK

İstisnai hallerde sır sayılan hususların açıklanması hekim için bir haklılık taşıyabilir. Örneğin, hekim hasta tarafından aleyhine açılmış bir davada kendini savunmak amacıyla sırları açıklayabilir. Böyle bir durumda, hekimin davranışı sözleşmeye ve dolayısıyla hukuka aykırı sayılmaz[94]. Buna karşılık,

---

[91] **Yıldırım, M. F.,** " Hekimin Sır Saklama Yükümlülüğü" Erzincan 15-16 Mayıs 2006, s. 62.

[92] **Belgesay, (Doktor)**,s. 122; **Donay,** s. 50; **Langmack, H.:** Ceza Hukuku Açısından hekimin Sır Saklama Yükümlülüğü (Çev. Erdener Yutcan), İÜHFM, C. 39, S. 1-4, 1974, s. 451-464.s. 456; **Sarıal,** s. 61–62.

[93] **Laufs, A.**, Arztrecht, 3. Auflage München 1984.s. 111.

[94] **Belgesay, (Doktor).**s. 125**; Langmack**, s. 460–462; **Belgesay, (Mesuliyet),** s. 150–151.

yasa koyucu gerek ceza davalarında (CMUK. m.46), gerek hukuk davalarında (HUMK. m.245) hekimlere tanıklıktan kaçınabilme yetkisi tanıdığı için, salt tanıklık yapmak düşüncesiyle sırları açıklayan hekim bu yüzden zarar gören hastaya tazminat ödemek zorunda kalır[95]. Zira hasta ve hekim arasındaki ilişki, burada da sırların korunmasını gerektirir[96]. Aynı şekilde, hekim, polis makamlarına karşı da sırları saklamakla yükümlüdür[97].

Hekimin meslek sırrı dolayısıyla tanıklıktan çekinme hakkı, CMUK. m. 46/I'de düzenlenmiştir. Buna göre, *"hekimler, diş hekimleri, eczacılar, ebeler ve bunların yardımcıları ve diğer bütün tıp meslek veya sanatları mensuplarının, bu sıfatlar dolayısı ile hastaları ve bunların yakınları hakkında öğrendikleri bilgiler"* sebebiyle sayılan kişilerin tanıklıktan çekinme hakları vardır.

Hekimin hastasına ait sırları mahkemede anlatmaktan çekinebilmesi için, belli şartların gerçekleşmesi gerekir. Öncelikle, hastanın hekime açıkladığı sırlar onun hekim olması dolayısıyla açıklanmış olması gerekir. Hekime, özel bir şahıs olarak açıklanan sırlar açısından hekimin sır saklama yükümlülüğü bulunmamaktadır[98]. İkinci şart ise, sırların anlatıldığı kişinin bizzat hekimlik mesleğini icra eden bir şahıs olması gerekir. Bu şartlar, Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanunu'nun 1. maddesinde belirtilen, *"hekimin; Tıp Fakültesinden mezun olma, Türk Olma, Tabip Odasına Kayıtlı Olma, Hekimlik Mesleğini sürdürmek İçin Geçici ve Sürekli Bir Engelin Olmaması*" dır. Üçüncü şart ise, hekim, hastanın rızasının bulunmadığı durumlarda tanıklıktan çekinemez. Bu durum ayrıca, HMUK. m. 245/4f'de, *" Memuriyet ve sanat ve meslekleri itibarı ile bir kimsenin sırrını bilenler şu kadar ki, o kimse muvafakat ederse, şahadetten imtina edemezler"*. Tanıklıktan çekinme hakkı olanlar, çekinme sebeplerini bildirmek, şüpheye düşüldüğü takdirde mahkemenin isteğiyle yemin etmek zorundadır.

Anayasamızın 38/5.maddesinde *"Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz"* denilmiştir. Anayasada yer alan bu hükümle, kişinin şahsi-

---

[95] **Tandoğan, H**, Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C. II, B. 3, Ankara 1987, C. II. s. 455; **Schlund**, Pn. 12-13; LG Düsseldorf NJW 1990, 2327; BGH NJW 1985, 2203; MedR 2000, 426; SG Frankfurt/M, MedR 1999, 577.

[96] **Laufs,** s. 115.

[97] **Laufs,** s. 115.

[98] **Hakeri,** s. 246.

yet hakları, korunmuştur. Hekim kendisi veya yakınlarının sırlarını mahkeme önünde açıklarsa melek sırrını ifşa suçu işlemiş olur.

Hekimlerin bilirkişiliğine başvurulduğunda, mevzuatta belirtilen haller dışında bilirkişilikten çekilemezler (CMK. m. 60, 65, 70, 71). Hekim bir hasta için bilirkişi olarak atandığında hasta hakkında her türlü bilgiyi mahkemeye açıklamakla yükümlüdür. Hekimin düzenlediği raporda hastasıan ait bilgilerin yer alması durumlarında hekim sır saklama yükümlülüğüne aykırı davranmış olmaz[99] Bu durumda TCK. m. 134 anlamında Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu işlenmemiştir. Ayrıca bu durum Hekimlik Mesleği etik Kuralları-nın "Sır Saklama" ile ilgili maddesinde de düzenlenmiştir[100].

Ceza Mahkemelerinde görülen suçlarla ilgili olarak, Umumî Hıfzıssıhha Kanunu'nun 10. maddesi gereğince Yüksek Sağlık Şurası kurulmuştur. Ceza mahkemeleri suçların kovuşturulması için yardımcı olması açısından Yüksek Sağlık Şurası'nın görüşüne başvurmak zorundadır. Ancak, diğer mahkemelerin böyle bir zorunlulukları bulunmamaktadır[101].

C. HASTANIN RIZASI

Hekime sır sayılan hususları açıklama imkânı veren diğer bir hal de, "hastanın rızası"dır[102]. Hasta veya kanuni temsilci her zaman serbest iradesiyle sırlarının açıklanmasına izin verebilir[103]. İzin, Medeni Kanunun 23. maddesi-

---

[99] **Büyükay,** s.388.

[100] "Yasal zorunluluk durumlarında hekimin rapor düzenlemesi de, meslek sırrının açıklanması anlamına gelmez. Hekim, tanık ya da bilirkişi olarak mahkemeye çağrıldığında olayın meslek sırrı olduğunu ileri sürerek bu görevlerinden çekilebilir" hükmü ile hekimin bilirkişilikle ilgili durumlarda sır saklama yükümlülüğünün ortadan kalkacağı düzenlenmiştir.

[101] "Hâkim doktorun sorumluluğunu tayin ederken, olayın özelliğine uymayan dayanakları gösterilmeyen ve özellikle kesinlikle saptanan maddi olgular karşısında inandırıcılıktan uzak olan Yüksek Sağlık Şurası raporu ile bağlı değildir. Bütün bunların yanı sıra, esasen, 1219 sayılı yasanın 75. maddesi tıbbî konularda Yüksek Sağlık Şurasının düşüncesi ancak ceza mahkemelerini bağlar. Bu durumda bu merciin görüşlerinin hukuk mahkemesini de bağlayacağı düşünülemez. Yasa bu doğrultuda olduğuna göre, HMUK m. 276/II uyarınca Yüksek Sağlık Şurası hukuk mahkemelerinde bağlayıcı bir birikişi makamı değildir. Bunun için mahkemece, bebeğin nakledildiği Fakültede tutulmuş dosya ve kayıtları varsa getirilmeli, dava dosyası ile birlikte Adli Tıp Büyük Kurulu'na gönderilmelidir".(Y. 13. HD. 04.03. 1994, 8557/2138, YKD, C. 20, S. 8, s. 1288–1293.

[102] **Atabek/Sezen,** Hekimin Mesuliyeti, İBD. S. 2, 1954, s. 135–165. s. 166**; Öz,** s. 712**; Tandoğan,** C. II, s. 454; **Yıldırım**, s. 62; **Ulsenheimer,** pn. 9.

[103] **Belgesay, (Doktor),** s. 123–124; **Simonin,** s. 576–577; **Langmack,** s. 458–459; **Donay,** s. 51.

nin sınırlarına tecavüz etmemek kaydıyla[104], hekimin davranışını hukuka uygun hale getirir[105]. Hasta veya kanuni temsilcisi razı olmadığı takdirde, başkaca haklı bir neden de mevcut değilse, hekimin bunları açıklaması sır saklama yükümlülüğüne aykırılık teşkil eder. Hasta rızasını açıkça belirtemediği durumlarında, Örneğin, ağır koma, akli dengesinin yokluğu veya gerekli açık rızanın alınması için gerekli zamanın olmaması hallerinde hastanın rızası varsayılır[106].

Hekimin sır saklama yükümlülüğünde önemli bir husus da, hastaya ait kayıt ve belgelerin diğer hekimlere verilip verilmeyeceğidir. Hekim, bu konuda sır saklama yükümlülüğüyle bağlıdır. Ayrıca hastanın izni olmadan ona ait kayıt ve belgeleri başka bir hekime devredemez[107]. Bütün bunlara karşın, hastanın başka bir uzmana veya bir hastaneye gönderilmesi gibi durumlarda sırların açıklanabileceği hususunda hastanın zımnî rızasının bulunduğu kabul edilmektedir[108]. Ayrıca hastanın kişisel bilgilerine, kendisine bakan hekimin yanı sıra konsültasyon gerekli olan hallerde diğer hekimler de muttali olurlar. Ancak söz konusu hekimler kendi alanları ile ilgili olarak ancak hasta dosyasını inceleyebilirler. Bunların yanı sıra, sigorta şirketler ide kendi alanlarıyla ilgili olarak gerekli bilgilere sahip olurlar. Bu konularda hastanın kendine ait verileri ilgili kişilerin görmesi konusunda varsayımsal rızasının olduğu kabul edilir[109].

D. KANUN HÜKMÜNÜ YERİNE GETİRME

Türk Ceza Kanunu m. 24/I'de *" Kanun hükmünü yerine getiren kimseye ceza verilemez"* hükmünü ihtiva etmektedir. Burada yer alan kanun, hukuk kuralı anlamına gelmektedir. Buna göre, kanun hükmünde kararname, yönetmelik, tüzük, genelge gibi tüm yazılı hukuk kurallarını kapsamaktadır[110]. Ka-

[104] İzin Medeni Kanunun 23. maddesine aykırı ise, artık geçersiz olur ve müdahalenin hukuka aykırılığını ortadan kaldırmaz. Çünkü sır, kişilik hakkı içinde yer alan manevi değerlerdendir.

[105] **Reisoğlu,** s. 15; **Laufs,** s. 116; Örneğin, kamu yararı düşüncesiyle hekim için verem, frengi gibi bulaşıcı hastalıkları Sağlık Müdürlüğüne bildirme yükümlülüğü getirmiştir (**bkz**. **Atabek/Sezen**). Aynı şekilde bilirkişilik üstlenen hekim elde ettiği bulguları raporuna yazabilir (bkz. **Öz, s.** 712; **Reisoğlu,** s. 14). Ancak bu kayıtlardan mahkeme dışında söz edilemez **(bkz. Belgesay, (Doktor),** s. 123).

[106] BGH MDR 1988, 248; BGH NJW 1992, 2348; OLG Oldenburg NJW 1992, 758; OLG Köln NJW 1992, 753.

[107] **Ayan,** s. 100.

[108] **Tandoğan, C. II**, s. 454.

[109] **Ulsenheimer**, pn. 9; BVerfG MedR 2007, 351 ff; BGH MedR 1989, 320 ff.

[110] **Doğan**, s. 132.

nun hükümleri, belirli meslek gruplarına, teşkil ettikleri makamdan dolayı belirli yükümlülükler yükleyebilir. Bu meslek gruplarından biri de, hekimlerdir. Yasal zorunluluk durumlarında hekimin rapor düzenlemesi de meslek sırrının açıklanması anlamına gelmez. Ancak, kanunlarda verilen yetkiler verilme amacına uygun kullanılmalıdır.

Hekim mesleğini ifa ederken, öğrenmiş olduğu suç veya suça ilişkin emareleri yetkili makamlara bildirmekle yükümlüdür. Bu yönde TCK m. 280. maddesinde " Sağlık mesleği mensuplarının suçu bildirmemesi" başlıklı maddesine göre *" Görevini yaptığı sırada, bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenipte yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren sağlık mesleği mensubu, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Sağlık mensubu deyiminden, tabip, diş tabibi, eczacı, ebe, hemşire ve sağlık hizmeti veren diğer kişiler anlaşılır"* hükmü yer almaktadır. Hükümde yer alan suç ifadesi genel bir nitelik taşıyıp bütün suçları kapsamaktadır[111]. TCK m. 280 sağlık mesleği mensuplarının kim olduklarını belirleyerek suçu bildirme yükümlülüğünü sağlık personeli kamu görevlisi olsun veya olmasın herkese yüklemiştir[112].

TCK m.280'in kapsamına, kamu görevlisi olmayan sağlık mesleği mensupları suçun faili olmasına karşın, sağlıkla ilgili görevi özel olarak yerine getirmekte olan kamu görevlisi de suçun faili olabilir[113]. Yargıtay bir kararında, *" Trafik kazası sonucu yaralanan SA'nın Zonguldak SSK Hastanesinden Gazi Üniversitesi Hastanesi Tıp Fakültesi Hastanesine sevk edildiği, burada beyin cerrahi bölümünde yattığı sırada öldüğü, anlaşılmaktadır. Ancak, sanığın, kayıtlara olayın trafik kazası olmasına karşın adli vaka değildir diyerek morg kağıdı düzenlememesinin anlaşılması karşısında, sanığın bu kuşkulu ölümü Cumhuriyet Savcılığına bildirmemesinden dolayı TCK m. 235'in faili olduğu gözetilmeden, yerinde olmayan gerekçeyle beraat verilmesi"* diyerek kamu görevlisini suçu gerekli makamlara bildirmemesinden dolayı sorumlu tutulmuştur[114].

---

[111] **Doğan**, s. 133.

[112] **Yılmaz, Zekeriya**, " Gerekçe ve Tutanaklarla Yeni Türk Ceza Kanunu, Ankara 2007**,** s.75.

[113] **Meran, Necati,** " Açıklamalı-İçtihatlı Yeni Türk Ceza Kanunu", 2. Bası, Ankara 2007, s.1341.

[114] Naklen, **Meran (Y. 4 CD. T. 08.04.2002, E. 3413, K. 5609,** 1339.

Hekim ister kamu kurumlarında personel olsun, isterse özel sektörde çalışıyor olsun hastasına ait sırları saklamakla yükümlüdür. Hatta hekim, mesleğini nerede ifa ederse etsin sır saklama yükümlülüğü yinede değişmez. Hekim mesleğini bazen bir köyde bazen bir hastanede hatta bazen de bir gemide yerine getirebilir. Mekan önemli olmayıp hekimin sır saklama yükümlülüğü her halükarda devam eder[115]. Hekim hasta arasındaki ilişki kamu hukukuna tabi olabileceği gibi özel hukuka hatta tüketicinin korunması hukukuna da tabi olabilir. Öyle ki hekim özel çalışan bir hekim ise, kendisine başvuran hastada müşteri konumundadır. Burada satıcı ve müşterisi arasındaki ilişkiye tabi olan kurallar hasta hekim arasında da uygulanır.

E. ZARURET HALİ

Hekim hastasıyla yapmış olduğu sözleşme gereği ona ait bilgileri başkasına anlatmamakla yükümlüdür. Ancak bazı öyle durumlar vardır ki, hekim hastasını muayene ederken öğrendiği bilgileri gerekli makam ve kişilere bildirmekle yükümlüdür. Türk Medeni Kanununda "zaruret hali" olarak adlandırılan bu durum hukuka uygunluk sebeplerindendir. Hekimin sözleşme kapsamında hastasına ait verileri zaruret halinde bildirmesi durumunda sözleşmeye aykırılık gerçekleşmez. Bu konuda, Türk Tabipler Birliği tarafından yayınlanmış bulunan Meslek Etiği Kurallarının 9/II'de, *" Hastanın onam vermesi ya da sırrın saklanmasının hasta ya da öteki insanların yaşamını tehlikeye sokması durumunda, hastanın kişilik haklarının zedelenmemesi koşuluyla, hekim bu sırrı saklamakla yükümlü değildir"* hükmü gereği hekim hastası veya yakınları hakkındaki bilgiler konusunda gerekli yerlere ve kimselere bilgi vermesi gerekmektedir.

Hekim kendisine cinsel sapkınlık şikayeti ile başvuran ve daha evvel bu şikayete bağlı olarak çocukları istismar ettiğini söyleyen hastası hakkında aralarındaki sözleşmeden kaynaklanan sır saklama yükümlülüğü tamamen ortadan kalkar ve hekim ilgili kişiyi gerekli mercilere bildirmekle yükümlüdür[116]. Aynı şekilde hekim kendisine başvuran HIV virüsü taşıyıcısı olan eşin bu durumunu diğer eşe söylemesi gereği üzerinde durulmuştur. Burada önemli olan diğer eşin sağlık durumu ve olacak çocukların yararı göz önünde bulundurulmuştur. Alman Mahkemesi sadece evli eşlerde bildirme yükümlülüğünü

[115] **Doğan,** s.120.

[116] **Michalowski, Sabine,** " Schutz der vertraulichkeit strasfrechtlich relevanter Patienteninformationen, s.519, 530; **Ulsenheimer,** pn. 12.

aramayıp birlikte yaşayan kişilerde de hekimin sır saklama yükümlülüğünün kalktığını belirtmektedir[117].

Hekimin sır saklama yükümlülüğünün kalkması her zaman hastanın içinde bulunduğu durumdan kaynaklanmayabilir. Hekimin içinde bulunduğu bazı özel durumlardan dolayı da hekimin sır saklama yükümlülüğü ortadan kalkabilir. Buna en iyi örnek hekimin vergi kaçırması iddiaları karşısında gerçeği bulabilmek için hekimin bütün hastalarının kayıtlarına el konulabilir. Bu durumda hekimin sır saklama yükümlülüğü üstün kamusal yarar gereği ortadan kalkar[118]. Burada kamu yararı ve hekimin hastalarının korunan hayat alanlarından olan sır alanları ihlal edilmektedir. Bundan dolayıdır ki yapılan araştırma ölçülülük prensibi altında yapılmalıdır. İddia edilen durumu açığa kavuşturabilecek kadar hastaların belgelerine el konulmalıdır[119].

F. BULAŞICI HASTALIKLAR

Hekimler, halk sağlığını yakından ilgilendiren durumlarla karşılaştıklarında, söz konusu durumu ilgili yetkili makama bildirmekle yükümlüdürler. Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nun 57, 97, 107, 114. maddelerinde yer alan bazı bulaşıcı tehlikeli hastalıkların duyurulması gerekmektedir. Bu hastalıklar; kolera, veba, lekeli humma, karahumma, çiçek, difteri, menenjit, uyku hastalığı, çocuk felci, uyku hastalığı, dizanteri, loğusa humması, gıda zehirlenmesi, ruam, kızıl, şarbon, kızamık, cüzam, hummai racia, malta humması, afiliz, ve diğer veberian hastalık hallerinde veya bunların birinden şüphe edildiğinde veya bunların birinden dolayı ölüm gerçekleştiğinde hekim vakayı haber vermeğe mecburdur.

Söz konusu kanun maddesinde sayılmayan ancak çağımızda AIDS' in de bulaşıcı ve ölümcül bir hastalık olduğu tıp otoritelerince kabul görmektedir[120]. Hekim, hastasının HIV virüsü taşıdığını öğrenip de hastasının birlikte yaşadığı arkadaşına bunu bildirmemsi durumunda sorumlu olacağı, maddi ve manevi tazminatı ödemesi gerektiğine karar verilmiştir[121]. Burada, hekimin sır sak-

[117] OLG Frankfurt a.m. Urteil vom 05.10.1999 - 8 U 67/99. MedR 196.

[118] LG Hamburg MedR 1989, 335, 336; **Ulsenheimer,** pn. 17.

[119] BVerfG NJW 1972, 1123; 1977, 1489; s auch BGH NStZ 1998,s. 471.

[120] **Herzog**, s. 289–292.

[121] OLG Frankfurt a. M., Urt. v. 05.10.1999- 8 U 67/99, in: MedR 2000, 196–198= NJW 2000, 875- 877.

lama yükümlülüğü ortadan kalkmıştır. Yüksek mahkeme, hekimin sır saklama yükümlülüğünün ortadan kalkmasının sağlayan sebep için "önemlilik" kıstasını getirmiştir[122]. Öyle ki, halk sağlığı için önemli olan bir durum sır saklama yükümlülüğü dolayısıyla saklanamaz. Burada genel anlamda hukuka uygunluk sebebi söz konusudur. Çünkü üstün kamu yararı söz konusudur.

Her hekim ve sağlık çalışanı bu vakaları tanı konulduktan sonra veya hastalıktan şüphelendiğinden 24 saat içinde sağlık il müdürlüğüne, hükümet ya da belediye tabipliğine, bunların bulunmadığı yerlerde polis ya da jandarma karakoluna bildirmek zorundadır (UHK. m. 58).

Hekim suçun niteliği ne olursa olsun, teşhis ve tedavi sırasında öğrendiği belirtileri de bildirmek zorundadır. Bu durum, Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği'nin 86. maddesinde, *" Yataklı tedavi kurumlarında muayene ve tedavi edilen vakıalarda, bir suçun işlendiğine dair bir belirti ile karşılaşılması halinde Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddesi gereği gecikmeksizin Cumhuriyet Savcılığına veya Adli Kolluğa haber verilmesi zorunludur. Ayrıca, yaralı ve cesetten çıkartılan delil niteliğini haiz eşyanın adli makamlara aynen ve gecikmeksizin teslimi gerekir"* şeklinde değişikliğe uğramıştır **(Değişiklik Tarihi, RG. 05.05.2005/258006).**

Bu konuda ayrıca, Hasta Hakları Yönetmeliğinin *"Bilgilerin gizli tutulması"* başlıklı m.23/I'de *" Sağlık hizmetinin verilmesi sebebiyle edinilen bilgiler, kanun ile müsaade edilen haller dışında, hiçbir şekilde açıklanamaz"* hükmü de yer almıştır.

VI. SIR SAKLAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN SONUÇLARI

Taraflar arasında yapılan teşhis ve tedavi sözleşmesi her ne şekilde görünürse görünsün, hekim, sır saklama yükümlülüğüne aykırı davrandığında, hastanın uğrayacağı zararı tazminle yükümlüdür[123]. Sırların açıklandığının ispatı ise hastaya aittir[124]. Hekim, hastasının hadım edilmesine sebebin aşırı cinsel duygularını dizginleyememesine dayandığını açıklaması durumunda, olan üst düzey şirket yöneticisinin işten atılmasının sonucu, hekimle yapılan sözleşme gereği BK. m. 96 çerçevesinde hekimin borca aykırı davranmasından

[122] BVerfGE 47, 46 (79).

[123] **Belgesay, M.R,** Tıbbî Mes'uliyet, İstanbul 1954**,** s. 116–145.

[124] **Langmack,** s. 452.

kaynaklanan maddi zararı ve de kendisine ait bilginin başkalarınca duyulması sonucu kişilik haklarının ihlalinden dolayı MK. m. 25 ve BK m. 49 anlamında manevi tazminat davası açabilir. Hekim sır saklama yükümlülüğünü kasten veya ağır ya da hafif ihmalle ihlal edebilir. Hekimin sorumluluğunda kast veya ihmal olmasının bir önemi yoktur. Ancak tazminatın hesaplanmasında önem taşırlar (BK. m. 43).

Hekim, hadım etme tıbbi işlemini uyguladığı hastasının kişisel veri niteliğinde olan hasta bilgilerini herhangi bir özel durum olmadan üçüncü kişilere, özel veya kamu hastanelerine hukuka aykırı olarak aktarması, hastanın bilgilerini ondan izin almadan hekim kendi reklamını yapmak amacıyla kullanması ve gerekli işlemler bittikten sonra hastanın kişisel verilerini yok etmemesi durumlarında TCK. m. 135 ve devamı maddelerine göre cezalandırılırlar. TCK. m. 136'da, " kişisel verileri hukuka aykırı olarak bir başkasına veren, yayan veya ele geçiren kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır" hükmüne dayanılarak hekimin cezalandırılması yoluna gidilebilir. Bu suç grubu şikâyete bağlı olduğundan(TCK. m.139) hadım etme işlemi dolayısıyla öğrenilen kişisel verilerin üçüncü kişilere yayan hekim, yardımcı personel sağlık çalışanları kısacası hastanın bilgilerini yaptıkları iş gereği kolayca elde edebilecek kişiler suçun faili olabilirler. Hastanın veya yakınlarının bu kişilere karşı mutlaka şikâyetçi olmaları gerekmektedir.

Kişisel verilerin yayılması suçu, kamu hastanelerinde çalışan personel veya yaptıkları iş dolayısıyla söz konusu verileri kolayca elde edebilenler söz konusu olduğunda ceza yarı oranında artırılır (TCK. m.137).

Hastaya ait sırların hukuka aykırı olarak (kanuni zorunluluklar dışında) açıklanması halinde hekime Türk Tabipler Birliği Disiplin Yönetmeliğinin 5/c maddesine göre, **"geçici meslekten men cezası"** verilebilir. Geçici meslekten men cezası, oda bölgesinde 15 günden altı aya kadar meslek uygulamasında alıkonulmayı kapsar. Bu cezayı alan kimseler, bu süre zarfında Türkiye'nin hiçbir yerinde muayene açamaz, herhangi bir yolla mesleğini uygulayamaz, resmi kurum veya kuruluşlarda da mesleğini yürütemez. Üç defa meslekten geçici alıkonanlar oda bölgesinde, sürekli olarak meslekten men edilirler.

Hekimin sır saklama yükümlülüğü için herhangi bir süre söz konusu değildir. Hatta bu yükümlülük hastanın ölümünden sonra da devam eder[125]. Bu

[125] **Donay,** s. 50; **Laufs,** s. 112.

borç hekimin yardımcı personeli içinde geçerlidir[126]. Hekimin sır saklama yükümlülüğünün hastanın ölümünden sonrada devam etmesi durumu daha ziyade hastanın manevi bütünlüğü kişilik haklarıyla ilgilidir. Öyle ki hastanın ölümünden sonra onun malvarlığı ile ilgili bir durum söz konusu ise veya mahkeme hekimi hastanın malvarlığı dolayısıyla dinleme gereği duyarsa hekim sır saklama yükümlülüğünü ihlal etmiş olmaz[127].

Hasta hekim arasındaki ilişki sona erse de hekimin sır saklama yükümlülüğü devam eder (Hekimlik Meslek Etiği Kuralları, m. 9). Hekimin sır saklama yükümlülüğü, hastanın ölümünden sonrada devam eder. Hekim hastasına ait bilgileri üçüncü kişilere söylememekle yükümlüdür[128]. Ancak bazı özel durumların söz konusu olması hallerinde özellikle mirasla ilgili olan durumlarda, hekimin sır saklama yükümlülüğü, ortadan kalkabilir. Ortadan kalkma sebebi, MK. m. 24 gereği hukuka uygunluk hallerinden olan üstün kişisel ve kamusal yarardan kaynaklanabileceği gibi bizzat ölenin kendi açık veya varsayılan rızasına dayanılarak hekim ölen hastasına ait bilgileri açıklayabilir[129]. Hekim, miras veya ölenin akrabalarının sağlığı ile ilgili alanlarda sır saklama yükümlülüğünden ayrılarak, hastasına ait bilgileri ilgili kişilere belirtmek zorundadır. Örneğin, Çocuk kendi babasının ölüm sebebini, babasından kendisine yapısal olarak hastalığın ırsi olmasına rağmen hekimin ilgili kişiye babasının ölüm sebebinin söylenmesi gerekir[130]. Burada hekimin, sır saklama yükümlülüğü bilgi talep edenin üstün yararından dolayı ortadan kalkmıştır.

Hekimin sır saklama yükümlülüğüne aykırı davranmasında açılacak tazminat davaları BK. m. 125 gereği on yılda zamanaşımına uğrarlar. Türk Tabipleri Birliği Disiplin Yönetmeliği m. 10'a göre, " *meslekten alıkoyma cezası verilmesini gerektiren eylemlerin işlenmesinden itibaren beş yıl, diğer cezaların işlenmesinden iki yıl içinde soruşturma açılmasına dair yönetim kurulu kararı verilmemiş ise, bu suçlarla ilgili disiplin işlemi yapılamaz. Disiplin cezası gerektiren eylem, aynı zamanda suç teşkil ediyorsa ve bu suç için*

[126] **Belgesay, M.R,** Tıbbî Mes'uliyet, İstanbul 1954**,** s. 145.

[127] **Erlinger, Rainer/Bock, Rolf-Werner,** "Die Verletzung der aerztlichen Schweigepflicht" , in: Gunter Widmaier, Anwaltshandbuch Strafverteidigung, 1. Auflage 2006, München, pn. 110; LSG München, NJW 1962, 1789.

[128] **Ulsenheimer,** pn. 10.

[129] **Ulsenheimer,** pn. 10; BayObLG NJW 1987, 1492 f; OLG Naumburg NJW 2005, 2017, 2018; OLG München MedR 09, 49, 50; **Bartsch, Herbert,** Die Postmortale Schweigepflicht des Arztes beim Streit um die Testierfaehigkeit des Patienten", NJW 2001, 862.

[130] OVG Lüneburg NJW 1997, 2468 ff.

yasa daha uzun bir zamanaşımı süresi koymuş bulunuyorsa, bu zamanaşımı süresi uygulanır" düzenlemesiyle hekimlere sır saklama yükümlülüğüne aykırı davranmaları halinde uygulanacak yaptırım Hekimlik Meslek Kurallarında da yer verilmiştir.

Yataklı teşhis ve tedavi hizmeti veren hastane işleticileri de aynen hekimler gibi sır saklama yükümlülüğüne riayetle mükelleftirler[131]. Bunun yanı sıra, özel hastanede çalışan yardımcı personel de bu borç altındadır. Aksine hareket edecek olurlarsa, hasta veya kanuni temsilcisi tarafından özel hastane işleticisine karşı sözleşmeye aykırılığa istinaden dava açılabilir (BK. m. 100). Yardımcı personel için genel haksız fiil hükümlerine (BK. m. 41 vd.) istinaden, dava açılabilir[132]. Çünkü gizli kalması gereken bir sırrın açıklanması hem sözleşmeye aykırılık hem de haksız fiil teşkil eder.

Özel hastaneyle yapılan sözleşmenin içeriğine göre, tıbbî teşhis ve tedavinin gerçekleştirilmesi bir hekime bırakıldığı durumlarda teşhis ve tedavi faaliyetleri sırasında öğrenilen sırların ifşasında hem özel hastane hem de hekim sorumludur. Çünkü hekimin tıbbî teşhis ve tedavi faaliyeti sırasında, bu faaliyette görev alan özel hastane personeli hakkında hekime karşı Borçlar Kanununun 100. maddesi gereği dava açılabilir[133].

Sır saklama yükümlülüğünün bir sonucu olarak, özel hastane işleticisinin, hasta, tarafından kendisine teslim edilen belge ve kayıtları başkalarına veremez. Fakat aynen hekim için açıklanan haklı sebeplerin varlığında özel hastane işleticisi kayıtları ve bilgileri verebilir. Bunlara örnek olarak, hekimin aleyhine açılan bir davada kendini savunmak zorunda kalması, bir ihbar yükümlülüğünün bulunması sebepleri gösterilebilir. Öyle ki ÖHT'nin 32. maddesine göre, durumundan kuşkulanılan ve kimliği belli olmayan hastaları ve adli olaylar güvenlik makamlarına derhal bildirilir. İhbarı zorunlu hastalığa yakalanmış olanlardan iyileşmeden çıkanlarla, bulaşıcı hastalık taşıyıcıları ve gidecekleri yerlerin sorumlu müdür tarafından ilgili makamlara bildirilmesi de zorunludur (ÖHT. md.40). Yine, özel hastane işleticisinin sır saklama yükümlülüğü, kural olarak hastanın ölümünden sonra da devam eder[134].

---

[131] **Atabek, R,** Hastanelerin Sorumluluğu, İBD. C. 60, S. 10–11–12, 1986, s. 628–650.s. 648.

[132] **Uhlenbruck, W,** Der Krankenhausaufnahmevertrag, Köln 1960**,** s. 200.

[133] **Ayan**, s. 163.

[134] **Uhlenbruck,** s. 206.

SONUÇ

Teşhis ve tedavi sözleşmesi gereği hekim, hastasına ait kişisel bilgilere istemeden de olsa vâkıf olur. Hekim öğrenmiş olduğu bilgileri, sözleşmenin gereği olarak üçüncü kişilere bildirmekle yükümlüdür. Hekimin sözü geçen yükümlülüğünün temeli, taraflar arasında yapılan sözleşmenin gereği olabileceği gibi TMK. m. 2'e belirtilen dürüstlük kuralına da dayanmaktadır. Hekimin sır saklama yükümlülüğünün ortadan kalktığı durumlara mevzuatta değişik kanunlarda yer verilmiştir. Sözü edilen hallerde ancak hekimin sır saklama yükümlülüğü kalkar. Ancak, sayılan bu haller dışında her zaman hekimin sır saklama yükümlülüğü devam eder. Sözü edilen yükümlülüğe aykırı davranan hekim, taraflar arasında yapılan sözleşme, sebebiyle hastasına karşı sorumludur. Eğer taraflar arasında herhangi bir sözleşme söz konusu değil ise, hekiminin sorumluluğu, BK. m. 41 anlamında, haksız fiil sorumluluğudur. Hekimin özel hastanelerde ifa yardımcısı olarak çalışması durumlarında, BK. m. 100 anlamında sorumluluğu söz konusu olur. Özel Hastane kanunda sayılı ruhsatlara ve izne göre açılacağından BK. m. 100/II anlamında yanında çalıştırdığı hekimin kusurlarından dolayı sorumsuzluk sözleşmesi yapamaz. Bunların yanı sıra, özel hastanenin de sözleşme gereği sorumluluğu söz konusu olacağından, özel hastane ve hekim, hastaya karşı eksik teselsül hükümleri kapsamında sorumludurlar.

"Gerek sanatımın icrası sırasında gerek sanatımın dışında insanlarla münasebette iken etrafımda olup bitenleri görüp işittiklerimi bir sır olarak saklayacağım ve kimseye açmayacağım"

Hipokrat

KISALTMALAR

ABD : Ankara Barosu Dergisi.
AD : Adalet Dergisi.
BGH : Bundes Gerichtshof(İsviçre Federal Mahkemesi).
BK : Borçlar Kanunu.
bkz : bakınız.
BVerfGE : Bundes VerfassungsGerichtsentscheidung(Federal Mahkeme Kararı).
C : Cilt.
Çev. : Çeviren.
HD : Hukuk Dairesi.
İBD : İstanbul Barosu Dergisi.
İÜHFM : İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası.
KG : Kastrasyon Gesetz (Alman Hadım Etme Kanunu).
LG : Landes Gericht(İlk Derece Bölge Mahkemesi).
m : madde.
MedR : Medizine Recht(Tıp Hukuku).
NJW : Neue Juristische Wochenschrift.
NStR : Neue Zeitschrift Straftrecht.
OLG : Ober Landesgerichts(Yüksek Bölge Mahkemesi).
ÖHT : Özel Hastahaneler Tüzüğü.
Parg. : Paragraf.
S : Sayı.
s: : sahife.
TMK : Türk Medeni Kanunu.
UHK : Umumi Hıfzısıhha Kanunu
VersR : Versicherung Recht(Sigorta Hukuku).
Y : Yargıtay.
YKD : Yargıtay Kararları Dergisi.